

Juridiska institutionen
Handelshögskolan
vid Göteborgs universitet

Tillämpade studier
20 poäng, VT 2003

**Påföljderna i domarna efter de
våldsamma upploppen
i Göteborg 14 – 16 juni 2001**

Caroline Lindgren

Handledare:
Gösta Westerlund

Innehåll

1. Syfte, avgränsning och metod	4
DEL I Rättsutredning.....	5
2. Inledning: Brotten upplopp, våldsamt upplopp, och ohörsamhet mot ordningsmakten.	5
3. Upplopp.....	6
3.1 Uppsåt	6
3.1.1 När är kraven för det särskilda uppsåtet uppfyllt?	8
3.2 Folksamling.....	9
3.3 Stör allmän ordning.....	11
3.4 Skingringsbefallning	12
3.5 Anstiftare och anförare	14
3.6 Straff	16
4. Våldsamt upplopp	16
4.1 Aktivitet	17
4.2 Förenat våld	18
4.3 Straff	19
4.4 Försök	20
4.5 Praxis innan de våldsamma upploppen i Göteborg.....	21
4.6 Praxis från de våldsamma upploppen i Göteborg	24
4.6.1 Högsta domstolen.....	24
4.6.2 Hovrätten.....	24
4.7 Praxis efter de våldsamma upploppen i Göteborg	27
5. Ohörsamhet mot ordningsmakten	28
5.1 Straff	30

DEL II De våldsamma upploppen i Göteborg.....	31
1. Syfte.....	31
2. Val av påföljd.....	31
2.1 Straffvärde.....	32
2.2 Artbrott.....	33
2.3 Förmildrande omständigheter.....	35
2.3.1 Billighetshänsyn.....	36
2.3.1.2 Praxis.....	39
2.3.2 Ungdomsrabatt.....	40
3. Analys av påföljderna för de våldsamma upploppen i Göteborg.....	42
3.1 Motiv till de höga straffvärdena för de våldsamma upploppen i Göteborg.....	43
3.1.1 Planerade.....	44
3.1.2 Hög våldsintensitet.....	44
3.1.3 Utdraget händelseförlopp.....	45
3.1.4 Stor geografisk omfattning.....	45
3.1.5 Riktat mot polismyndighet och EU-toppmöte.....	45
4 Kommentarer till utvalda domar.....	46
4.1 Tingsrätten.....	46
4.2 Hovrätten.....	49
4.3 Högsta domstolen.....	52
4.4 Bedömning.....	56
5. Källförteckning.....	58
5.1 Offentligt tryck.....	58
5.2 Litteratur.....	58
5.3 Rättsfall.....	59

1. Syfte, avgränsning och metod

Under tre dagar i juni 2001 förvandlades Göteborg till vad som kom att liknas vid en krigszon. Ett antal demonstrationer övergick till de värsta upploppen vi skådat i svensk modern tid. Anledningen till att folk demonstrerade var dels president Bushs besök i staden och, kanske främst, på grund av att Sverige som ordförandeland i EU, höll ett toppmöte på Svenska Mässan varvid samtliga EU-länders ministrar var samlade. Dessa upplopp kom att resultera i att cirka 500 personer greps misstänkta för våldsamt upplopp varav sedermera omkring 70 personers sak ledde till åtal med rättegång till följd. Det rättsliga efterspelet av dessa upplopp kom med andra ord att bli mycket stort. Stor blev även kritiken av dessa domar. Många har höjt rösterna och menat att det har utdömts alltför hårda straff, somliga har till och med hävdad att dessa domar har varit ett brott mot rättssäkerheten.

Syftet med denna uppsats är dels att belysa rättsläget för brottsbalkens 16 kapitelns tre första paragrafer, vilka är 16:1 *Upplopp*, 16:2 *Våldsamt upplopp* och 16:3 *Ohörsamhet mot ordningsmakten* och dels att försöka röna ut huruvida påföljderna efter dessa upplopp har antagit rimliga proportioner. Jag har medvetet valt att inte lägga någon större vikt vid vad som yttrats i media utan koncentrerat mig på information från förarbeten, doktrin och domstolspraxis. SOU 2002:122 Göteborg 2001, har jag inte använt i den utsträckning som jag tänkt och hoppades kunna göra. Skälet härtill är att den inte tar upp någonting av påföljderna för de våldsamma upploppen. Istället tar den sikte på polisens arbete under EU-toppmötet och vilka förbättringar som kan göras om situationen skulle återupprepas. Dock måste tilläggas att jag genom att läsa SOU 2002:122 har fått en djupare förståelse för vad som pågick under dessa dagar, vilket jag hoppas återspeglas i mitt arbete. I övrigt har jag gått igenom ett trettiotal domar vilka återfinns i litteraturlistan. Då många av domarna bitvis är identiskt formulerade har jag i uppsatsen bestämt mig för att endast referera till en eller ett par av domarna utan hänsyn till att samma text återfinns i ett flertal andra domar.

DEL I Rättsutredning

2. Inledning: Brotten upplopp, våldsamt upplopp, och ohörsamhet mot ordningsmakten.

En av statens viktigaste uppgifter är att genom ansvarig myndighet vaka över den allmänna ordningen inom landet. Detta inbegriper givetvis all brottslighet men vad jag syftar på är ordning i ordets bokstavliga betydelse, att det skall vara lugnt och fridfullt runt om på landets gator och torg. Det är naturligtvis inte någon lätt uppgift för polisen, ens när det handlar om enstaka fridstörare och värre blir det självfallet då personer sluter sig samman med syfte att störa ordningen. Brotten folksamlingen då begår finns reglerade i BrB 16:1-3 och benämns upplopp, våldsamt upplopp och ohörsamhet mot ordningsmakten. De består i stora drag av att en folksamling sätter sig upp mot myndighet och stör allmän ordning. Det gemensamma för brotten är att det handlar om kollektiva brott där folksamlingens ordningsstörande beteende blir avgörande för huruvida brott föreligger eller ej. För att brott skall föreligga enligt 16:1 krävs att folksamlingen har ett uppsåt att med förenat våld sätta sig upp mot myndighet eller eljest framtvinga eller hindra viss åtgärd. Fall då detta uppsåt inte finnes utan endast går ut på att störa ordningen sorteras under 3 §. För att kunna fällas till ansvar för upplopp, utan att vara anförare eller anstiftare, krävs enligt 16:1 att en skingringsbefallning¹ utdelats av någon myndighetsutövande person. För att det skall kunna klassificeras som våldsamt upplopp krävs enligt 16:2 dessutom att folksamlingen har gått till förenat våld å person eller egendom.

---

¹ Se mer om skingringsbefallning under kapitlet 3. *Upplopp*.

3. Upplopp

BrB 16:1 *Stör folksamling allmän ordning genom att ådagalägga uppsåt att med förenat våld sätta sig upp mot myndighet eller eljest framtinga eller hindra viss åtgärd och skingrar den sig ej på myndighets befallning, dömes för upplopp, anstiftare och anförare till fängelse i högst fyra år och annan deltagare i folksamlingens förehavande till böter eller fängelse i högst två år. Om folksamlingen skingrar sig på myndighets befallning, dömes anstiftare och anförare för upplopp till böter eller fängelse i högst två år.*

Lagparagrafen skiljer sig från de flesta andra straffbestämmelser genom att den inte är inriktad på egenhändigt handlande av en enskild person. Gärningsbeskrivningen tar istället sikte på en folksamlings handlande och uppsåt. Vad som läggs den enskilda till last är att han deltagit i folksamlingens förehavanden, vilket inte är det samma som att han själv varit med om att utöva det hot om våld som är en förutsättning för ansvar.²

3.1 Uppsåt

För att brottet upplopp skall anses fullbordat krävs att folksamlingen haft ett särskilt gemensamt uppsåt. Fall då en folksamling stör allmän ordning men inte har det särskilda uppsåtet kan aldrig rubriceras som upplopp utan det blir då på sin höjd frågan om 16:3 ohörsamhet mot ordningsmakt.

För att kunna bli dömd för brottet upplopp krävs det från den enskilda deltagaren att han förstått folksamlingens gemensamma uppsåt. Det behöver däremot inte bevisas att han sympatiserar med detta uppsåt. Tillräckligt är att han befinner sig i folksamlingen som har detta uppsåt, förutsatt att han faktiskt har möjlighet att ta sig ur folksamlingen. Finns ingen möjlighet att ta sig ur folksamlingen och gör han det trovärdigt att han inte sympatiserar med folksamlingens uppsåt skall han givetvis inte heller kunna ådömas ansvar.³

---

² Lnr: RH 1996:4

³ SOU 1986:14 s 305

Uppsåtet som skall var uppfyllt definieras i paragrafen som ett *uppsåt att med förenat våld sätta sig upp mot myndighet eller eljest framtvunga eller hindra viss åtgärd*. I denna mening uttrycker lagstiftaren således en vilja att inte göra skillnad på ett upplopp mot myndighet och ett upplopp riktat mot privat intresse. Härjämte blir innebörden att det krävs att folksamlingen framtvingar eller hindrar viss åtgärd för att det skall kunna betraktas såsom upplopp. Det är med andra ord inte av betydelse vid bedömningen av huruvida brott föreligger eller ej, om hotet riktar sig mot myndighet som är på plats eller annorstädes. Avgörande är att folksamlingen stör den ordning som samhället, med hjälp av sina myndigheter, försöker upprätthålla.⁴ Anledningen till att lagstiftaren valt att inte särskilja en folksamlings angrepp mot myndighet från ett angrepp mot något privat intresse, är att det anses ”tämligen likgiltigt” från det allmännas synpunkt om ”folkmassan riktar sitt angrepp direkt mot en myndighet eller mot den ordning som samhället med hjälp av sina myndigheter söker upprätthålla.”⁵ Detta resonemang utvecklas i SOU 1986:14 där författaren för en diskussion om att det i ett demokratiskt styrelseskick måste anses ohållbart att ge skyddsobjekten ett högre värde när det är staten som kränks än när det är någon enskild som kränks. Detta resonemang motiveras med att all offentlig makt enligt 1:1 RF utgår från folket och att det därför också är folket, de enskilda människorna, som bär upp staten.

Tilläggas skall dock att ovanstående resonemang inte hindrar att det kan bli frågan om en skillnad i straffvärde mellan ett brott mot enskild och ett motsvarande brott mot staten. Detta eftersom det anses viktigt att den statliga verksamheten skall kunna utövas utan att enskilda befattningshavare blir utsatta för övergrepp.⁶ Som exempel kan man jämföra BrB 3:5 *Misshandel* (fängelse i högst två år) och BrB 17:1 *Våld mot tjänsteman* (fängelse i högst fyra år). Man finner härvid att våld mot tjänsteman har ett straffvärde som är dubbelt så högt som misshandel. Detta synsätt avspeglar sig väl då man granskar domarna från de våldsamma upploppen i Göteborg. Man finner då att domstolarna lägger stor vikt vid att upploppen ägt rum i de centrala delarna av Göteborg där risken för omfattande skador på person och egendom var stor.⁷ Dock

---

⁴ SOU 1944:69 s 206

⁵ SOU 1944:69 s 206

⁶ SOU 1986:14 s 303

⁷ Se bl.a. B 6704-01 och B 3477-01 B 3558-01

kan man skönja en klar tendens till att det innebär en ytterligare försvårande omständighet då folksamlingen riktat sitt angrepp mot myndighet. Detta tar sig uttryck i ett flertal domar från Göteborgskravallerna genom uttalanden som "... från olika håll angripit en eller flera grupper av poliser som haft till uppgift att skingra dem. Straffvärdet för att delta i ett våldsamt upplopp av denna typ måste anses vara högre."⁸

Det verkar inte heller som om högsta domstolen har något annat sätt att se på saken, de uttrycker sig som följer: "Eftersom mötet mellan stats- och regeringscheferna inom EU inte kunde genomföras på det säkra sätt som planerats, skadade upploppen de mellanfolkliga förbindelserna inte bara för Sverige utan också för de andra medlemsstaterna. En annan effekt av de våldsamma upploppen var att de lagliga och fredliga demonstrationerna som ordnades i Göteborg inte kunde genomföras på planerat sätt. De våldsamma upploppen innebar alltså en synnerligen allvarlig kränkning av de i grundlagen stadgade rättigheterna om yttrandefrihet, mötesfrihet och demonstrationsfrihet."⁹

3.1.1 När är kraven för det särskilda uppsåtet uppfyllt?

Viktigt att ha i åtanke är att det ej fordras att folksamlingen från början haft det särskilda uppsåtet eller att den fattat något formellt beslut därom. Det är därför fullt tänkbart att en demonstration som till en början haft fredliga avsikter (en allmän sammankomst) övergår till mer hotfulla former och därmed kommer att uppfylla rekvisiten för ett upplopp.¹⁰ Dock skall i sammanhanget tilläggas att en situation mycket snarlik ett upplopp, men där det särskilda uppsåtet inte är uppfyllt, inte kan tituleras upplopp.

För att betraktas såsom upplopp är det inte heller tillräckligt att en folksamling stör allmän ordning eller uppträder hotfullt mot en enskild person om inte uppsåtet med aktionen är att tvinga eller hindra denna person från viss åtgärd.¹¹

---

⁸ B 6704-01

⁹ NJA 2002 s 198. Tilläggas bör att HD i detta fall inte tog hänsyn till dessa omständigheter eftersom det våldsamma upplopp detta fall handlar utspelades dagen innan EU-toppmötet.

¹⁰ Brottsbalkskommentaren II s 236

Exempel på det senare fallet från praxis är NJA 1995 s 311 där HD ansåg att syftet med den ordningsstörande folksamlingens aktion inte var att sätta sig upp mot myndighet eller tvinga eller hindra enskild till åtgärd. Det var i detta fall endast frågan om att driva bort motståndarlagets supportrar från fotbollsplanen. Sådant agerande kan enligt HD inte inbegripas under ett det uppsåt till hindrande eller framtvingande av viss åtgärd som straffbestämmelsen tar syfte på.¹² Intressant i sammanhanget är att det med andra ord inte är att betrakta såsom upplopp då en folksamling drar fram längst gatorna, misshandlar folk och vandaliserar egendom längst vägen, såvida de inte har det särskilda uppsåtet att sätta sig upp mot myndighet eller tvinga eller hindra enskild från viss åtgärd. Givetvis kan enskilda deltagare i en sådan aktion ådömas ansvar för de brott de begår, misshandel och skadegörelse etc., men det är alltså inte att betrakta som upplopp. Ett taktiskt drag av polisen vid en dylikt situation skulle vara att de ändå utdelar en ordningshållande befallning. Det skulle innebära att 16:3, ohörsamhet mot ordningsmakt, blir aktuellt för samtliga deltagare, oavsett hurvida det går att bevisa att den enskilda deltagaren handgripligen deltagit i våldet eller ej.¹³ Emellertid skall beaktas att polisen i detta läget inte kan utdela skingringsbefallning för att på så vis få till stånd ansvar för upplopp hos deltagarna. Anledningen härtill är att det särskilda uppsåtet måste ha uppstått före det att skingringsbefallningen utdelas för att upplopp skall bli aktuellt som brottsrubricering.¹⁴

3.2 Folksamling

Det är inte tillräckligt att några enskilda deltagare i en annars fredlig demonstration yppar förgräpligt uppsåt. Det krävs att *folksamlingen* har uppsåt att med förenat våld sätta sig upp mot myndighet eller eljest.¹⁵ Man kan då fundera på vad som klassificeras såsom folksamling. *Folksamling* är ett i förarbetena icke definierat begrepp. Hur många som kan tänkas ingå i en grupp för att rekvisitet skall anses uppfyllt, i vilken form och sammanhang finns där ej att finna. I doktrin har jag endast funnit ett fåtal författare som försökt sig på att definiera begreppet. En av de författarna är Nils Jareborg. Han uttrycker sig om att "färre än tio personer torde i regel

---

¹¹ Westerlund, Ordningsstörande brott, s 62

¹² Se mer om detta fall under 4.5 Praxis innan Göteborgskravallerna.

¹³ Exempel hämtat ur Westerlund, Ordningsstörande brott, s 62

¹⁴ Se nedan under rubriken 3.4 *Skingringsbefallning*

inte kunna utgöra en folksamling.”¹⁶ Rent språkligt sett säger ovanstående citat inte mer än att en folksamling inte borde vara färre än tio personer, men samtidigt att det är troligtvis också kan vara färre än tio personer. Med andra ord får man inte någon större ledning av Jareborgs uttalande. Brink m.fl. menar att en folksamling är så många människor att det skall finnas anledning att förmoda att deras företag åtminstone tillfälligt skall kunna nå framgång.¹⁷ Det kan tyckas vara ett något mer hjälpligt rättesnöre, men någon klar bild av vad som är att betrakta som folksamling kan man knappast anse det vara. Bland författarna i ämnet är Gösta Westerlund den som gör det bästa försöket till en klar definition av begreppet. Han framhåller att för att en grupp skall anses som folksamling skall det inte säkert gå att fastställa vem som gör vad. Det skall alltså vara frågan om en så pass stor grupp att var och en av deltagarna skall ”förlora sin identitet och försvinna in i massans anonymitet”. Vidare, hävdar Westerlund, skall folksamlingen, för en utomstående betraktare, uppfattas som en icke organiserad massa till vilken de enskilda individerna kan komma och gå som de vill.¹⁸ Inte heller detta uttalande ger således en fullständigt klar bild av vad som är att betrakta som en folksamling, men troligtvis är det inte heller meningen att man exakt skall kunna definiera vad som är att betrakta som folksamling. Hade detta varit möjligt hade regeln således lätt kunnat kringgå genom att en grupp personer med syfte att begå upplopp kunde se till att hålla sig under den exakta definitionen och därmed inte kunna bli dömda för brottet.

Viktigt att ha i åtanke är att även i de fall de våldsbenägna demonstrationsdeltagarna överstiger de antal personer, som i doktrin definieras som folksamling, torde det krävas att dessa befinner sig inom rimligt geografiskt avstånd till varandra för att det gemensamma uppsåtet skall anses uppfyllt. Det kan alltså tänkas att ett tiotal personer med det särskilda uppsåtet, uppträder i en folksamling om flera hundra personer, utan att det blir aktuellt att rubricera agerandet som upplopp. Det krävs då att dessa tiotal personer befinner sig på ett sådant avstånd från varandra att de ej kan tänkas utgöra en samlad grupp individer. Däremot är det ej tänkbart att undslippa ansvar för upplopp

---

¹⁵ Brottbalkskommentaren II s 236

¹⁶ Jareborg, Brotten, s 105

¹⁷ Brink, Ohlson, Thornell, Straffrätt enligt brottsbalken, s 286

¹⁸ Westerlund, Ordningsstörande brott, s 58

genom att gruppen sprider ut sig med några meters lucka. Det måste vara fråga om ett generöst tilltaget avstånd för att undantaget skall gå att tillämpa.¹⁹

I praxis har begreppet folksamling behandlats i bland annat RH 1996:4 där hovrätten slår fast att den grupp av 16 ungdomar som befann sig i en byggnad, utgjorde en folksamling. Hovrätten ansåg det till och med *uppenbart* att det är ett tillräckligt antal för att de tillsammans skall kunna betraktas som en folksamling. Vidare lägger hovrätten vikt vid att personerna inte helt slumpmässigt befann sig på samma plats, utan att de samlats med ett gemensamt syfte att genomföra en aktion.

3.3 Stör allmän ordning

Det faktum att en folksamling enligt ovanstående definition uppstått innebär naturligtvis inte per automatik att ett upplopp ägt rum. För att brottet skall anses fullbordat krävs att ytterligare ett flertal rekvisit är uppfyllda. Ett utav dessa är att det fordras att folksamlingen uppträder på ett ordningsstörande sätt. Att exakt definiera ett ordningsstörande uppträdande är inte fullt ut möjligt. Straffrättskommittén framhåller att ordningsstörande uppträde är då en folksamling ”uppträder på ett störande sätt, såsom genom skrån eller hotfulla åtbörder”.²⁰ Det uttalandet ger helt uppenbart inte någon större vägledning. Vill man finna ytterligare ledning får man gå till doktrin och rättspraxis. I doktrin har jag funnit en definition av begreppet störande av allmän ordning som ”ett uppträdande som innefattar angrepp på ett ordningsintresse av betydelse för allmänheten eller från någon allmän synpunkt.” Allmänheten beskrivs i samma stycke som ”gemene man eller en obestämd krets av personer.”²¹ I rättspraxis kan man finna uppenbara fall då den allmänna ordningen anses störd. Ett av de mest betydande fallen är de så kallade Göteborgskravallerna där det förekom stenkastning och omfattande skadegörelse och då råder det av förklarliga skäl inga tvivel på att den allmänna ordningen är störd.

Emellertid kan ordningen anses störd också fall då någon egendom eller person inte kommit till skada. Exempel på dylikt fall är då en folksamling om drygt 200 personer

---

¹⁹ Westerlund, Ordningsstörande brott, s 63

²⁰ SOU 1944:69 s 209

tog sig in på en arbetsplats för ett motorvägsbygge i syfte att hindra detta. Trots att det framgår av domskälen att alla uppträdde lugnt och sansat, gör högsta domstolen bedömningen att det är fråga om ett ordningsstörande beteende. Som motiv för detta utlåtande framhäver domstolen att ”Ett störande av den allmänna ordningen torde föreligga om man, utan att annat brott är för handen, hindrar eller mer allvarligt stör en normal verksamhet som godtagits från samhällets synpunkt.”²² Intressant i denna dom är även att högsta domstolen frångår straffrättskommitténs uttalande om att en folksamling i sig inte skall anses ordningsstörande även om den hindrar trafiken. Sitt agerande rättfärdigar högsta domstolen med att folksamlingen i detta fallet hade som uttalat syfte att genom sin blotta närvaro fysiskt hindra verksamhet av allmänt intresse och att *det* utgör den allvarliga ordningsstörningen.

Vidare skall nämnas att den allmänna ordningen kan bli störd, inte bara på offentlig plats, utan även på enskild plats, med eller utan insyn från allmänheten. Eller, som straffrättskommittén uttrycker det ”Till folksamling är att hänföra även sammankomst, vare sig i det fria eller inomhus och oberoende av om tillträdet är öppet för allmänheten.”²³ För att kunna störa den *allmänna* ordningen på enskild plats utan insyn torde dock kräva mycket speciella omständigheter. Ett exempel på dylikt fall är ett våldsamt upplopp, som av domstolen ansågs begånget, inne på Tidaholmsanstalten.²⁴

3.4 Skingringsbefallning

Var och en av deltagarna i en folksamling med ordningsstörande uppsåt som inte lyder en utdelad skingringsbefallning kan ådömas ansvar för upplopp (under förutsättning att övriga rekvisit är uppfyllda). Det är med andra ord av stor vikt att deltagarna i folksamlingen har möjlighet att uppfatta när den meddelas. Skingringsbefallning måste utdelas efter det att folksamlingen visat det uppsåt som krävs för att angrepp

---

²¹ Westerlund, Ordningsstörande brott, s 59

²² NJA 1989 s 308

²³ SOU 1944:69 s 209

²⁴ Göta Hovrätten DB 2117-95 (exemplet hämtat ur Dahlström m.fl., Brott och påföljder)

skall kunna betraktas som upplopp. Utdelas befallningen innan detta uppsåt uppdragats är befallningen endast att se som ordningshållande enligt BrB 16:3.²⁵

Som framgår av paragrafen är det också av stor vikt att skingringsbefallningen beslutas av myndighet. Med myndighet avses i första hand polismyndighet, vilket i praktiken betyder polischef (främst landshövding, länspolischef eller polismästare). Dock, skall tilläggas, att sedan beslutet om skingringsbefallning väl är taget av behörig för uppgiften, är det varje polismans rätt att meddela sådan befallning.²⁶ Polismyndigheten får med stöd av 3:6 PF jämfört med 3:8 sista stycket PF, delegera denna rätt till annan anställd som har den kompetens, utbildning och erfarenhet som behövs.

Det finns inga formella krav för hur en skingringsbefallning skall utdelas men klart är att den bör utropas högt och på ett tydligt sätt befäller folksamlingen att skingra sig. Det är av stor vikt att alla deltagarna har möjlighet att uppfatta skingringsbefallningen och att den utdelas på ett språk som deltagarna förstår.²⁷ Dock skall tilläggas att skingringsbefallningen inte nödvändigtvis behöver uttalas i ord. Det kan räcka att myndighet genom tecken eller handlande givit tillkänna sin vilja att folksamlingen skall skingra sig. Har polisen således påbörjat gripande av deltagare i folksamlingen skall detta uppfattas som en skingringsbefallning av övriga deltagare.²⁸ Detta kan tänkas förekomma till exempel i fall då folksamlingen går till attack så snabbt att polisen inte hinner med att ge en muntlig skingringsbefallning.²⁹ Westerlund ställer sig dock tveksam till hur det kan anses vara ett upplopp då deltagarna gått till attack. Ordet attack, anser Westerlund, tyder på att det snarare skulle röra sig om ett våldsamt upplopp och vid dylika fall kräves ej att skingringsbefallning utdelats för att deltagarna skall anses skyldiga. Det är emellertid inte helt utan verkan att lämna skingringsbefallning även om det skulle röra sig om ett våldsamt upplopp. Det kan

---

²⁵ Dahlström m.fl., Brott och påföljder s 300

²⁶ Westerlund, Ordningsstörande brott, s 65

²⁷ Av naturliga skäl är det i de allra flest fall svenska som skingringsbefallningen skall utdelas på. Dock kan man tänka sig situationer där det kan komma att krävas att skingringsbefallningen utdelas på något annat språk. Ett sådant exempel är om det blir upplopp på en flyktingförläggning.

²⁸ SOU 1944:69 s 210. Här räknas även varningsskott in som en handling vilken kan uppfattas såsom skingringsbefallning. Att som polis skjuta varningsskott är dock numera inte ett accepterat handlande.

²⁹ SOU 1986:14 s 304

nämligen tänkas inverka på bedömningen av deltagarnas straffbarhet för brotten upplopp och ohörsamhet mot ordningsmakten.³⁰ Sammanfattningsvis skall det sålunda påpekas att det är av stor vikt att deltagarna verkligen uppfattar polisens syfte att skingra folksamlingen. Har deltagarna i folksamlingen inte haft möjlighet att uppfatta skingringsbefallningen kan de inte heller rimligen bli dömda för upplopp.³¹

3.5 Anstiftare och anförare

Lagstiftaren har i straffskalan gjort skillnad mellan å ena sidan anstiftare, anförare samt å andra sidan aktiva och passiva deltagare. Anledningen härtill är att det anses att anstiftare och anförare bär huvudansvaret för brottet och därmed också skall ådömas ett strängare straff.³² Har skingringsbefallning utdelats och efterföljts av folksamlingen är det endast anstiftare och anförare som kan bli ådömda ansvar för upplopp. Har folksamlingen däremot inte åttlytt skingringsbefallningen döms således alla deltagare inklusive anstiftare och anförare men med den skillnaden att anstiftaren och anföraren ådöms ett strängare straff. Detta hårdare straff är helt oberoende av om de själva utövat något våld, såvida de uppfyller övriga rekvisit för brottet.

Anstiftare anses den vara som ”ensam eller tillsammans med andra ingett folksamlingen det ordningsstörande uppsåtet.”³³ Det finns inte, varken i förarbeten eller i doktrin, särskilt mycket noterat om anstiftare. Det känns därför som ett tämligen vagt begrepp. Detta anser jag innebär en risk att domstolarna kan missbruka begreppen för att legitimera strängare straff på personer som deltagit i ett upplopp.

Sagt i doktrin är dock att det måste röra sig om särskilt handlingskraftiga personer som genom övertalning och agerande kan förmå en hel folksamling att genomföra en aktion att sätta sig upp mot myndighet eller att framtvinga eller hindra viss åtgärd av enskild. Viktigt här är att förstå att det inte räcker med att övertala en eller några enstaka personer till detta uppsåt. Det måste vara fråga om att ha ingivit en

---

³⁰ Westerlund, Ordningsstörande brott s 66

³¹ SOU 1944:69 s 210

³² Brink mfl. S 287

³³ SOU 1986:14 s 304

*folksamling*³⁴ uppsåtet.³⁵ Skulle fallet vara att endast en eller enstaka personer blivit medryckta av gärningsmannen att delta i ett redan pågående upplopp blir det i stället fråga om anstiftan av upplopp enligt BrB 16:1 och 23:4.³⁶

Anförare är den som ”i ord eller gärning tar ledningen av folksamlingens förehavanden.”³⁷ Enkelt uttryckt torde det innebära att den person som tar kommandot över folksamlingen vid aktionen är anförare. Det framhålls emellertid i doktrin att så inte behöver vara fallet. Det kan nämligen också tänkas att anföraren dirigerar folksamlingens handlande från en skydd position. Det krävs, naturligtvis, att gärningsmannen skall anses ha deltagit i folksamlingens förehavande, varför det är självfallet att han på något vis måste stå i förbindelse med folksamlingen. Som kan uttolkas av mitt knapphändiga försök att åstadkomma en klar bild av vem som kan betraktas som anförare finns även här stora luckor i förarbetena och doktrin. Man kunde önska några försök av experterna på området, att närmre definiera och exemplifiera vem som är att betrakta såsom anförare.

Också begreppet anstiftare är svårdefinierat. Ett typexempel härav är den så kallade sambandscentralen under de våldsamma upploppen i Göteborg. Åklagaren hävdade här att ett antal ungdomar som tog emot information från bland annat polisradio och av ”spanare” som befann sig inne i de centrala delarna av Göteborg och sedan skickade denna information vidare genom SMS från en lägenhet ett par kilometer utanför händelsernas centrum, var att betrakta såsom anstiftare. Högsta domstolen gjorde dock bedömningen att de inte kunde klassas som anstiftare eftersom det ej gick att bevisa att de som mottog meddelandena hade samband med varandra eller hur de agerade med anledning av meddelandena. Med andra ord ställde sig domstolen frågan om de personer som fått meddelandena gick till förenat våld på person och egendom *på grund av* meddelandena. Så ansåg högsta domstolen inte var fallet. Istället valde man att betrakta ungdomarnas agerande som medhjälp till våldsamt upplopp.³⁸

---

³⁴ Se mer härom under rubriken 3.4. *Folksamling*

³⁵ Jareborg, Brotten, s107

³⁶ Westerlund, Ordningsstörande brott, s 66

³⁷ SOU 1986:14 s 305

3.6 Straff

Deltagare i ett upplopp, som inte är anstiftare eller anförare, som skingrar sig på myndighets befallning har ej gjort sig skyldiga till brottet upplopp och kan ej straffas därför. I dylikt fall anses dock anförare och anstiftare skyldiga och kan dömas till böter eller fängelse i högst två år. Skingrar sig däremot *inte* folksamlingen på myndighets befallning kan alla deltagare straffas till böter eller högst två års fängelse. Anförare och anstiftare kan i detta senare fall ådömas fängelse i maximalt fyra år.³⁹ Beträffande möjligheterna för domstolarna att utdöma böter som alternativ till fängelse anser Westerlund att de skall tillämpas främst i de fall deltagare inte omedelbart lyder skingringsbefallningen men sedan ångrar sig och i handling tar avstånd från folksamlingens förehavande. Ett annat tillfälle då bötesstraff kan komma i fråga är för de deltagarna som förhåller sig passiva under upploppet.⁴⁰

4. Våldsamt upplopp

BrB 16:2 Har folksamling, med uppsåt som i 1 § sägs, gått till förenat våld å person eller egendom, dömes, vare sig myndighet var tillstädes eller ej, för våldsamt upplopp, anstiftare och anförare till fängelse högst tio år och annan deltagare i folksamlingens förehavande till böter eller fängelse i högst fyra år.

Våldsamt upplopp utgör ett kvalificerat fall av BrB 16:1 *Upplopp*. Vid konkurrens mellan dessa brott skall därför endast 2 § tillämpas.⁴¹ De stora skillnaderna mellan upplopp och våldsamt upplopp är att det i det senare fallet krävs att folksamlingen *gått till* förenat våld. Vidare krävs det inte att någon skingringsbefallning skall vara utdelad för att deltagarna skall kunna ådömas ansvar för våldsamt upplopp. Någon myndighetsutövande person behöver inte ens närvara för att brottet skall kunna anses fullbordat.

---

³⁸ B 4328-01 Se mer härom på sidan 53

³⁹ Straffet för anförare och anstiftare är med andra ord rejält mycket högre än för övriga deltagare. Anledningen till det diskuteras under rubrikerna anförare och anstiftare.

⁴⁰ Westerlund, Ordningsstörande brott, s 67

⁴¹ Jareborg, Brotten, s 108

4.1 Aktivitet

För att kunna dömas för våldsamt upplopp krävs av deltagaren att han *aktivt* deltagit i folksamlingens förehavanden. Nämnas skall dock att det inte krävs att det skall gå att bevisa att någon enskild person utövat våld. Tillräckligt torde vara att han visar sympati för våldsutövningen genom hotande, upphetsande rop eller genom att springa med folksamlingen som går till attack.⁴² Det finns däremot inget krav på att det kan visas att man som deltagare direkt har främjat den våldsanvändning som förekommit. Tvärtemot krävs det att en person som befunnit sig i folksamlingen aktivt tagit avstånd från våldet eller varit en helt utomstående passiv betraktare för att ej anses som deltagare i det våldsamma upploppet.⁴³

Ovannämnda innebär dock ej att var och en som befinner sig i en folksamling som gör sig skyldig till våldsamt upplopp, också skall dömas så som deltagare däri. Om någon aktivt har tagit avstånd från våldsanvändandet, endast varit en helt utomstående, passiv betraktare eller på annan grund ej kan anses som deltagare, skall han, naturligtvis, ej heller dömas. Passiva deltagare kan nämligen icke dömas för våldsamt upplopp. Detta kan i värsta fall leda till att ingen person blir fälld vid ett våldsamt upplopp eftersom det ofta är svårt att styrka att någon varit aktiv under upploppet.⁴⁴ I de fall då folksamlingen förflyttar sig innebär det dock ingen större bevisproblematik eftersom det, som ovan nämnts, är tillräckligt att deltagaren följt med i folksamlingen (förutsatt att han är medveten om det särskilda uppsåtet) för att han skall betraktas såsom aktiv.⁴⁵ Att folksamlingen handlat på så vis under de våldsamma uploppen som ägde rum i Göteborg 2001, underlättade således situationen avsevärt för åklagarna. Värre är det i de fall då folksamlingen står på samma plats och inte förflyttar sig. Då måste det kunna visas att gärningsmannen på annat sätt deltagit aktivt i det våldsamma upploppet, till exempel genom att kastat sten eller med hotande rop. Ett sätt att komma runt problematiken att det inte går att bevisa vem som har varit

---

⁴² SOU 1986:14 s 305

⁴³ RH 1996:4

⁴⁴ Det är dock fullt möjligt att i denna situation döma deltagarna för ohörsamhet mot ordningsmakt om en ordningshållande befallning utdelats eller upplopp om skingringsbefallning utdelats. Se mer härom under kap 3.4 *Skingringsbefallning* och 5. *Ohörsamhet mot ordningsmakt*.

⁴⁵ Se även SvJT 1973 ref s 32

aktiv är att polisen utdelar en skingringsbefallning. Underlåter den passiva deltagaren denna att åtyda befallning kan han åtminstone bli dömd för upplopp alternativt ohörsamhet mot ordningsmakt. Det kan därför vara taktiskt från polismyndighetens sida att utdela skingringsbefallning även i uppenbara fall av våldsamt upplopp.⁴⁶

4.2 Förenat våld

Slutligen förutsätts att folksamlingen gått till *förenat våld* å person och egendom. Att det skall vara fråga om ett förenat våld utesluter således de fall där enstaka deltagare beter sig våldsamt i en annars fredlig demonstration. Med uttrycket våld å person avses både misshandel som brottet är formulerat i BrB 3:5, dvs. *tillfogar annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom eller henne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd*. Det är alltså fråga om relativt kvalificerat våld.⁴⁷

Det står ingenting i förarbetena om hur många i folksamlingen som måste ha utövat våldet för att det skall räknas som ett våldsamt upplopp. Helt uppenbart är dock att om endast en i en grupp om ett tiotal personer utövar våldet och de andra assisterar med upphetsande rop, kan det knappast vara att betrakta såsom våldsamt upplopp.⁴⁸ Uppseendeväckande är dock den hovrättsdom där det endast gick att klart bevisa att ”inte endast någon eller ett par av ockupanterna självständigt eller oberoende av de övriga tagit till våld.” för att kravet på förenat våld skulle anses uppfyllt.⁴⁹ Westerlund avfärdar dock detta och menar att det krävs att våldet vid varje tillfälle har utövats av minst tio personer även om det inte behöver visas vilka dessa tio våldsverkare är.⁵⁰

Var avser våld mot egendom är toleransnivån betydligt lägre än för våld å person. Enligt författaren till SOU 1986:14 skulle även relativt obetydligt våld som riktar sig mot egendom rymmas under bestämmelsen.⁵¹ Att toleransnivån sätts lägre vid våld mot egendom än mot person anser jag vara märkligt och jag kan inte någonstans finna

---

⁴⁶ Westerlund, Ordningsstörande brott, s 83

⁴⁷ SOU 1986:14 s 305

⁴⁸ Möjligen i så fall misshandel alternativt skadegörelse för våldsverkaren och medhjälp för övriga deltagare.

⁴⁹ RH 1996:4 Se ref nedan.

⁵⁰ Westerlund, Ordningsstörande brott, s 76

⁵¹ SOU 1986:14 s 305

en förklaring till varför det skulle vara på detta vis. I doktrin har jag dock funnit att det åtminstone skall krävas skadegörelsevåld för att omfattas av bestämmelsen. Det innebär i sin tur att endast åverkan inte skulle vara tillräckligt.⁵²

4.3 Straff

Straffet för våldsamt upplopp är böter eller fängelse i högst fyra år för aktiva deltagare. För anstiftare och anförare har lagstiftaren valt en mycket strängare straffsats, nämligen fängelse i högst tio år. Det blir med andra ord aldrig fråga om ett bötesstraff för anförare och anstiftare. Gör de sig skyldiga till detta brott är fängelse det enda straff som kan komma i fråga. För att få lite perspektiv på hur grovt lagstiftaren anser att brottet är kan man jämföra straffsatsen för våldsamt upplopp med till exempel BrB 3:2 *Dråp*, 6-10 år, BrB 3:6 *Grov misshandel* fängelse 1-10 år, BrB 6:1 *Våldtäkt* fängelse 2-6 år, *grov våldtäkt* fängelse 4-10 år.

Det höga straffvärdet för våldsamt upplopp har sin grund i ett flertal faktorer, inte minst beroende av de omfattande skador på person och egendom som kan komma att uppstå. Dock framhävs i SOU 1986:14 att det höga straffvärdet framför allt beror på att ett våldsamt upplopp ytterst är riktat mot vårt demokratiska styrelseskick, vilket enligt alla västerländska uppfattningar, är ett mycket starkt intresse att slå vakt om.⁵³ Att de valt att formulera sig så beror på att ett våldsamt upplopp i många fall är ett missnöje av något slag som tar sig uttryck i våldsamma aktioner. Ett exempel från praxis är RH 1994:112 där hovrätten uttrycker sig i saken på följande vis ”Det brott (våldsamt upplopp) som S skall dömas för har riktat sig mot den allmänna ordningen. Av utredningen framgår att de närvarande polismännen hade till uppgift att upprätthålla ordningen i samband med ett demonstrationståg, dvs. en sammankomst som omfattas av regeringsformens bestämmelser om mötes- och demonstrationsfriheterna. Det våld som utövades från folksamlingen riktade sig enligt hovrättens mening därför mot offentliga funktionärer som fullgjorde en särskilt väsentlig samhällsfunktion.”

---

⁵² Westerlund, Ordningsstörande brott, s 77

⁵³ SOU 1986:14 s 307

Är det missnöje som demonstranterna uttrycker dessutom politiskt grundat innebär detta således att situationen kommer att betraktas betydligt allvarligare än i andra fall. I en demokrati har vi, som bekant, ett system där de folkvalda riksdags- och regeringsledamöterna fattar beslut om intressen som rör Sverige. Vill man förändra någonting skall man således göra detta genom att rösta och/eller engagera sig i ett politiskt parti och därigenom försöka driva igenom sina åsikter och idéer. Då vissa grupper i samhället istället tar till våld för att nå fram med sitt budskap är det således att betrakta som ytterst allvarligt. Det är ett brott mot demokratins grundpelare om hur man i ett demokratiskt samhälle på ett rättvist sätt gör sin röst hörd. Detta synsätt tar sig också uttryck i ett flertal domar. Högsta domstolen har bl.a. uttalat: ”De våldsamma upploppen innebar alltså en synnerligen allvarlig kränkning av de grundlagsfästa rättigheterna om yttrandefrihet, mötesfrihet och demonstrationsfrihet.”⁵⁴ I en annan dom konstaterar hovrätten att ”upploppen inneburit ett våldsangrepp som ytterst äventyrar de politiska organens möjligheter att utöva sin verksamhet i konstitutionell ordning och i enlighet med demokratiska principer och att upploppen även innebär att medborgerliga fri- och rättigheter kränktes.”⁵⁵ För att ytterligare förstärka allvaret i de politiskt grundade upploppen framhäver hovrätten i en dom att ”brotten utgjort ett brutalt angrepp på de demokratiska värden som gäller för en rättsstat”.⁵⁶

4.4 Försök

Försök till våldsamt upplopp är inte straffbelagt. Skälet till detta är tämligen uppenbart, då brottet ofta är fullbordat även då gärningarna ur deltagarnas synpunkt endast är ett försök till det de vill genomföra.⁵⁷ Tidpunkten för fullbordandet infaller, som tidigare nämnts, då det gemensamma uppsåtet är uppfyllt. Detta innebär att en folksamling, med det särskilda uppsåtet, som kastar flaskor mot en grupp poliser, gör sig skyldiga till våldsamt upplopp även i det fall då ingen av poliserna blivit träffad.⁵⁸

---

⁵⁴ Dom B 4580-01

⁵⁵ Dom B 3563-01

⁵⁶ Dom B 6692-01

⁵⁷ Brottsbalkskommentaren II s 240

⁵⁸ Exemplet är hämtat ur Westerlund, Ordningsstörande brott, s 77

4.5 Praxis innan de våldsamma upploppen i Göteborg

RH 1994:112 Fängelse 14 dagar för våldsamt upplopp på Götgatan i Stockholm.

En ung kvinna som knutit en snusnäsduk över ansiktet och virat in armarna med wellpapp deltog i ett våldsamt upplopp där folksamlingen kastat sten och andra föremål mot polisen. Tingsrätten resonerar att det inte är intressant huruvida kvinnan själv deltagit i stenkastningen eller ej. Det är, enligt tingsrätten, tillräckligt att hon iklädd snusnäsduk och med armarna invirade i wellpapp, befunnit sig i folksamlingen som gått till förenat våld. Kvinnans straff motiverar hovrätten med att den som fyllt 18 år och gör sig skyldig till våldsamt upplopp genom att kasta sten mot polisen inte kan undgå fängelsestraff. Dock anser man att det är av betydelse huruvida kvinnan deltagit i själva stenkastningen eller ej. Hovrätten menar att det med hänsyn till att det inte är visat att S själv rent fysiskt angrep någon av polismännen genom stenkastning eller på något annat sätt medför att fängelsestraffets längd kan stanna vid 14 dagar.

NJA 1995 s 311 Åtal för våldsamt upplopp ogillas.

I samband med ett fotbollsderby mellan Djurgården och Hammarby uppstod bråk mellan de båda klubbarnas supportrar. En ung man (B) åtalades för våldsamt upplopp efter att ha ingått i den folksamling som kastat stenar och andra föremål mot såväl polis som motståndarsupportrar. Enligt åklagaren hade B före upploppet i provocerande och agiterande syfte bränt en djurgårdshalsduk, gjort heilhälsningar och kastat föremål mot djurgårdssupportrar. Vidare hävdar åklagaren att B, då upploppet börjat, sprungit i täten av hammarbyarna i deras attack mot djurgårdarna och själv utövat våld genom att sparka motståndare. B medger att folksamlingen otvivelaktigt stört allmän ordning men framhåller att det gemensamma uppsåtet att sätta sig upp mot myndighet eller eljest framtvunga eller hindra viss åtgärd, ej förelåg, varför det inte kan vara frågan om något våldsamt upplopp. Tingsrätten gick dock på åklagarens linje och fann, genom vittnesmål av en vid platsen närvarande polisman, att det funnits ett gemensamt uppsåt till det våldsamma upploppet. Det ansågs oklart huruvida B kastat något föremål eller ej men uppenbart att B, genom att skrika och rusa, måste anses deltagit i det våldsamma upploppet. B dömdes i tingsrätten till en månads fängelse. Domen överklagades av såväl åklagare som B. Hovrätten fann dock ingen anledning att ändra tingsrättens dom så även i denna instans dömdes B för

våldsamt upplopp. Hovrätten ändrade dock påföljden till två månaders fängelse. Domen överklagades till högsta domstolen som gjorde en tvärvändning i ansvarsfrågan. Högsta domstolen menar att det inte kan påvisas att folksamlingen som B ingick i, haft uppsåt att sätta sig upp mot myndighet. Dock betonas att det inte krävs att uppsåtet är att trotsa myndighet utan att det kan ta sikte på att annars hindra eller framtvinga en viss åtgärd. De åtgärder som då åsyftas är i främsta rummet myndighetsåtgärder, men kan även gälla framtvingande eller hindrande av viss åtgärd av enskild. Högsta domstolen framhäver emellertid att den folksamling i vilken B ingick endast hade till syfte att driva bort motståndarlagets supportrar från fotbollsplanen och att ett sådant syfte inte kan anses inbegripas under ett sådant uppsåt till hindrande eller framtvingande av viss åtgärd som straffbestämmelsen tar sikte på. Högsta domstolen lämnar därför åtalet för våldsamt upplopp utan bifall.

RH 1996:4 Villkorlig dom, skyddstillsyn och samhällstjänst för olagligt intrång och våldsamt upplopp.

Ett antal ungdomar ockuperade en fastighet i Västerås i syfte att protestera mot den obalans som rått mellan ja- och nejsidan i EU-omröstningen vad gällde resurser och möjligheter att föra ut sina budskap i de kampanjer som föregått omröstningen. I byggnaden barrikaderade de med möbler och taggtråd för att förhindra att polisen skulle ta sig in. Vidare hade de i byggnaden slangbellor, bensinbomber, rökbomber, knallskott, gatsten osv. avsedda att användas mot polisen. Då polisen ingrep mot husockupanterna gick ungdomarna till förenat angrepp på person och egendom genom att avfyra ett flertal slangbomber och bensinbomber samt en rökbomb. Vidare antände de ett däckupplag och avfyra slangbellorna mot polisen. En av polismännen träffades i huvudet och en träffades i benet av glaskulor som avfyrades från slangbellorna. Ett flertal av polismännen samt ambulanspersonal var också nära att träffas av de farande projektilerna och en fönsterruta krossades under beskjutningen. Samtliga deltagare av husockupationen var maskerade för att förhindra identifiering. Som framgår av ovanstående var det i detta fall fråga om en planerad aktion i vilken våldsanvändning knappast kan ha kommit som en överraskning. Snarare är det så att samtliga ockupanter nästan omgående måste ha kommit till insikt om att våld skulle komma att utövas. Det framgår inte heller att någon av deltagarna kan ha haft problem

med att ta sig ur byggnaden då de väl insett att våld skulle vara ett utav inslagen i aktionen. Hovrätten framhåller att de 16 personerna utgjorde en folksamling så som avses i BrB 16:2. Att det dessutom inte var fråga om en grupp personer som slumpmässigt råkade befinna sig på samma plats utan en grupp som samlats i syfte att genomföra en gemensam aktion och att gruppen var samlad inom ett så pass begränsat utrymme talar ytterligare för att det inte finns anledning att sätta karaktären av folksamling i fråga.

Vidare lägger domstolen vikt vid att inte endast *någon* eller *ett par* av ockupanterna självständigt och oberoende av de övriga deltagarna utövat våld. Domstolen anser det därför klarlagt att det är fråga om ett sådant förenat våld som avses med straffbestämmelsen om våldsamt upplopp.⁵⁹ Att en del av deltagarna kände visst obehag under våldsanvändningen och i efterhand tagit avstånd från det, påverkar inte bedömningen av huruvida ett våldsamt upplopp begåtts eller ej. Inte heller påverkar det bedömningen av de personer som säger sig upplevt detta obehag eftersom varje deltagare, som inte tar aktivt avstånd från våldet i den pågående situationen, är att anse såsom deltagare av det våldsamma upploppet. Hovrätten ger uttryck för denna situation på följande vis: *”Bestämmelsen om våldsamt upplopp skiljer sig från de flesta andra straffbestämmelser genom att den inte är inriktad på egenhändigt handlande av en enskild person. Gärningsbeskrivningen tar istället sikte på en folksamlings handlande och uppsåt. Vad som läggs den enskilde till last är att han deltagit i folksamlingens förhävande vilket inte är detsamma som att han själv varit med om att utöva det våld som är en förutsättning för ansvar. Kan det utredas att deltagare under ett våldsamt upplopp utövat våld skall han, om det inte är fråga om brott med ringa eller ingen skada, i princip dömas särskilt för detta. Bedömningen av straffvärdet av ett deltagande i ett våldsamt upplopp är också i hög grad beroende av andra faktorer än den egenhändiga våldsanvändningen.”*

---

⁵⁹ Intressant här är att domen e contrario ger uttryck för att det i princip skulle vara tillräckligt att tre personer varit våldsverkande för att rekviritet ”förenat våld” skall vara uppfyllt. I doktrin har jag, till min stora förvåning, endast funnit en författare (Westerlund, Ordningsstörande brott, s 76) som motsätter sig domstolens uttalande. Övriga författare har valt att överhuvudtaget inte kommentera hur många personer som krävs för att det skall vara fråga om ”förenat våld”, låter jag vara osagt, men klart är att det vore mycket olyckligt om övriga deltagare i en folksamling om, låt oss säga 20 personer, skulle kunna bli dömda för våldsamt upplopp om endast 3 av deltagarna varit aktiva våldsverkare, även i de fall övriga deltagare stött de tre våldsverkarna med upphetsande rop och dylikt.

Hovrätten anser det uppenbart att våldet i detta fall utövades ordningsstörande i ett försök att sätta sig upp mot polisen. Det anses därför konstaterat att ett våldsamt upplopp ägt rum.

RH 2000:106 Villkorlig dom med samhällstjänst vid våldsamt upplopp.

En 17-årig man (S) deltog i en folksamling vid Råsunda stadium som kastar sten på poliser och polisfordon. S skrek tillsammans med andra ”Döda snutarna, döda grisarna”. Utöver dessa uttalanden kastade S en sten som träffade en av polismännen i ryggen som en som skadade en polisbil. Tingsrätten dömer S till villkorlig dom med samhällstjänst 50 timmar, alternativt fängelse en månad. Tingsrätten framhåller i domslutet att brottet är av så allvarlig art att det inte är tillräckligt att utdöma böter. Dock anses det inte föreligga förutsättningar för att utdöma en frihetsberövande påföljd (sluten ungdomsvård). Hovrätten fastställde sedermera tingsrättens dom.

4.6 Praxis från de våldsamma upploppen i Göteborg

4.6.1 Högsta domstolen

NJA 2002 s 198 Högsta domstolen sänkte straffet för en 19-årig man (A) från fängelse i 1 år och åtta månader i hovrätten till fyra månader.

B 4106-01 I Tingsrätten döms en 25-årig man till fängelse i fyra år för våldsamt upplopp och bedrägeri. Hovrätten sänker straffet till två år och sex månader. Högsta domstolen ändrar hovrättens dom på det sättet att påföljden sänks till ett år och åtta månader. Högsta domstolen behandlar i detta mål endast påföljdsfrågan och inte målet i övrigt.

4.6.2 Hovrätten

B 1687-02 Tingsrätten dömer en 22-åring till fängelse i ett år och fyra månader för våldsamt upplopp. I hovrätten dömdes han även för försök till grov misshandel men påföljden blir oförändrad.

B 3516-01 Sju personer mellan 18 och 28 år dömes av tingsrätten för våldsamt upplopp till straff mellan en månads slutna ungdomsvård (för 18-åringen) och åtta månaders fängelse. Hovrätten fastställer tingsrättens dom.

B 3408-02 Tingsrätten dömer en 21 årig man till 5 års fängelse för våldsamt upplopp och narkotikabrott. Hovrätten sänker straffet till 2 års fängelse. I domskälen nämner hovrätten NJA 2002 s 198 som ett av många skäl till sänkningen. Hovrätten är dock noga med att påpeka att NJA 2002 s 198 endast påverkar det våldsamma upploppet som tog sin plats vid Hvitfeldska dagen innan EU-toppmötet.

B 3492-01 Tingsrätten dömer en 20-årig man till två år och sex månader för våldsamt upplopp, hovrätten fastställer domen.

B3477-01 och B 3558-01 Tingsrätten dömer till 6 månaders fängelse och utvisning i sex månader, hovrätten höjer straffet väsentligt och utdömer ett år och sex månader samt tio månaders utvisning.

B 4328-01 Tingsrätten dömer åtta personer mellan 19 och 23 år för våldsamt upplopp med straff från 3 till 4 års fängelse. Hovrätten ändrar brottsrubriceringen till medhjälp till våldsamt upplopp och sänker straffen till fängelse mellan 16 månader och 28 månader. Högsta domstolen sänker straffen ytterligare till mellan tre månader och ett år och nio månader

B-1687-02 Hovrätten ändrar tingsrättens dom endast i påföljdsfrågan. Hovrätten sänker fängelsestraffet från två års fängelse till fängelse i ett år och fyra månader.

Liksom tingsrätten finner hovrätten en 22-årig man (A) skyldig till våldsamt upplopp samt förberedelse och försök till grov misshandel. Det speciella med detta fall är att hovrätten inte anser att förberedelse och försök till grov misshandel är konsumerat av brottet våldsamt upplopp. Vad som gör att hovrätten väljer att gå på denna linje verkar vara graden av förberedelse och försök till grov misshandel. Hovrätten anser det vara utrett att A, utöver det våldsamma upplopp han var aktiv i, bröt upp gatstenar och lade

minst tio av stenarna på en mur med avsikt att dessa senare, av honom själv eller av andra, skulle kastas mot poliser, samt att han längre fram på dagen med full kraft från muren kastade två gatstenar mot poliser på platsen. A lade således upp fler stenar på muren än vad han senare kastade. Vidare finner hovrätten det klarlagt att A kastade stenarna från ett avstånd av endast två till tre meter, och att det därför inte kan dras någon annan slutsats än att A kastade stenarna med avsikt att skada. Det står också klart att A måste ha insett att ett kast ovanifrån med en flera kilo tung sten, på ett avstånd om endast tre meter, kan medföra allvarlig kroppsskada om gärningen fullbordas.

Hovrätten motiverar således den stränga brottsbedömningen med att det är fråga om allvarliga gärningar. Då de skilda brotten har olika skyddsintressen skall A vid sidan av våldsamt upplopp också dömas för förberedelse och försök till misshandel.

Påföljd: Hovrätten påpekar att högsta domstolen i ett fall rörande våldsamt upplopp som inträffade den 14 juni 2001 väsentligen mildrat den straffvärdebedömning som underrätterna hade gjort.⁶⁰ Av betydelse för högsta domstolens bedömning synes ha varit att de våldsyttningar som var aktuella i det målet inte kunde uppfattas som inriktade på att försvåra toppmötet eller att hindra lagliga demonstrationer. Hovrätten finner i detta fall ingen anledning att göra en annan bedömning beträffande de upplopp som A deltog i. Däremot anser hovrätten att A:s agerande den 14 juni 2001 är allvarligare än den brottslighet som högsta domstolen hade att pröva i NJA 2001 s. 198. Härvid beaktar hovrätten särskilt att A, som var klädd i skyddsutrustning och maskerad, förberedde sig för och försökte göra sig skyldig till allvarlig brottslighet som var riktad mot polismän i tjänst.

Straffen är med andra ord betydligt strängare än några som tidigare utdömts för våldsamt upplopp i Sverige. Dock skall tas i beaktande att händelserna inte riktigt går att jämföra med andra, tidigare fall av upplopp, exempelvis de i samband med fotbollsmatcher, eller ännu längre tillbaka, ragggarbråk på 70-talet. Upploppen i Göteborg är på många sätt unika i svensk rättshistoria, och därmed kom tingsrätten

och hovrätten att etablera en ny nivå vilken de i stor grad fick baseras på lagarnas förarbeten.

4.7 Praxis efter de våldsamma upploppen i Göteborg

Dom B 2806-01 Fängelse 8 – 9 månader för våldsamt upplopp och våld mot tjänsteman.

Under samma månad som de våldsamma upploppen utbröt i Göteborg skedde ett mindre uppmärksammat våldsamt upplopp i Borås. I det här fallet var dock upploppet av betydligt mer begränsad karaktär, såväl deltagarmässigt som i fråga om tid och rum. Efter en fest med cirka 300 deltagare uppstod bråk mellan två olika fraktioner av gästerna. Efter ett tag urartade bråket och slagsmål uppstod. Då polis kom till platsen blev en av deltagarna mycket aggressiv och omhändertogs vilket resulterade i att ytterligare några av orosmakarna blev aggressiva mot polisen och började bruka våld mot dessa. Efterhand växte antalet personer som gick till angrepp mot poliserna och det hela kulminerade i ett våldsamt upplopp där cirka 40 personer aktivt deltog mot de fem poliser som var på plats. Uppsåtet hos folkmassan var, enligt domstolen, således att frita den som polismannen gripit och det våld som utövats mot dessa ansågs vara förenat varför hovrätten klassar angreppet som ett klart fall av våldsamt upplopp.

Det våld som utövats mot polismännen var av tillräckligt betydande grad för att inte anses vara konsumerat av det våldsamma upploppet. Gärningsmännen döms därför inte endast för våldsamt upplopp utan också för våld mot tjänsteman. Även med det i beaktande, är straffet högt och det måste anses klart att straffmätningen påverkats betydligt av att domarna för de våldsamma upploppen i Göteborg blev så hårda. Gärningsmännen i Borås fick åtta till nio månaders fängelse, vilket innan Göteborgskravallerna skulle vara mycket uppseendeväckande för ett våldsamt upplopp i allmänhet och för ett fall som detta i synnerhet. I Borås var det frågan om endast ett fyrtiotal aktiva deltagare vilket kan jämföras med de fall under 1990-talet med flera hundra deltagare och endast böter och max 14 dagar fängelse som påföljd.

---

⁶⁰ Se NJA 2002 s 198

Dock måste man också ta i beaktande att det våld som utövades mot poliserna var mycket grovt och har därför stark inverkan på det höga straffvärdet.

5. Ohörsamhet mot ordningsmakten

BrB 16:3 *Underlåter deltagare i folksamling som stör allmän ordning att efterkomma för ordningens upprätthållande meddelad befallning eller intränger han på område som blivit för sådant ändamål fridlyst eller avspärra, dömas, om ej upplopp föreligger, för ohörsamhet mot ordningsmakten till böter eller fängelse i högst sex månader.*

Som framgår av paragrafen, föreligger brottskonkurrens mellan BrB 16:3 och BrB 16:1 och 16:2. Samma gärningsman kan alltså inte bli dömd för ohörsamhet mot ordningsmakten samtidigt som han för samma gärning blir straffad för upplopp eller våldsamt upplopp, även om alla rekvisit i och för sig skulle vara uppfyllda i 16:3.

Vidare framgår det av paragrafen att det, i likhet med BrB 16:1 och 16:2, krävs att de personer som samlats på platsen är tillräckligt många, för att anses såsom en folksamling. Det erfordras dessutom att denna folksamling stör den allmänna ordningen på platsen.⁶¹ Det som framförallt skiljer brottet från upplopp och våldsamt upplopp är att det inte krävs något sådant särskilt uppsåt hos folksamlingen som är en förutsättning för att BrB 16:1 och 16:2 skall kunna tillämpas. Vidare krävs inte att den befallning om ordningens upprätthållande som enligt paragrafen måste vara utdelad, behöver vara beslutad av offentlig myndighet. En ordningshållande befallning får nämligen beslutas och meddelas av den som har att övervaka den allmänna ordningen. Det handlar i regel om enskilda polismän, men kan också inbegripa ordningsvakter och tulltjänstemän på de platser där de har behörighet att upprätthålla den allmänna ordningen.⁶²

---

⁶¹ Se mer om folksamling och störande av allmän ordning ovan under rubriken 3. *Upplopp*.

⁶² Westerlund, Ordningsstörande brott, s 85

Den omständigheten att det särskilda uppsåtet inte krävs för att brottet skall kunna anses fullbordat får ett flertal praktiska konsekvenser. Det innebär till exempel att straff för ohörsamhet mot ordningsmakten kan inträda i fall då ingen upploppssituation föreligger på grund av brister i uppsåtet. Samma resonemang kan således även tillämpas på personer som befunnit sig i en folksamling som agerar enligt BrB 16:1 eller 16:2 men som inte har uppfattat folksamlingens uppsåt.⁶³

Befallningen som skall utdelas kallas i doktrin för ordningshållande befallning och kan utdelas av den som har att övervaka den allmänna ordningen. De som ingår i den kretsen är, naturligtvis, poliser men även till exempel ordningsvakter och tulltjänstemän på de platser där de har behörighet att upprätthålla allmän ordning.⁶⁴ Anledningen till att lagstiftaren valt denna lägre grad av beslutfattande torde vara att underlätta för den ordningshållande makten att i ett tidigt skede, då en folksamling stör allmän ordning, kunna befalla om ordning för att undvika att situationen trappas upp ytterligare.⁶⁵ Tillsägelser av privatperson eller avspärningar som sådan person utför kan dock aldrig komma att utgöra en ordningshållande befallning så som avses i paragrafen.⁶⁶ Liksom för skingringsbefallning behöver den ordningshållande befallningen, i undantagsfall, inte ges i ord utan kan meddelas genom tecken eller faktiskt handlande. Exempel på dylik situation är att personerna att de med den ordningshållande befogenheten börjar bära bort folk.⁶⁷ Varje deltagare som uppfattar den ordningshållande befallningen men underlåter att följa den kan sedermera dömas för ohörsamhet mot ordningsmakten.

För ohörsamhet mot ordningsmakten dömes även den som tränger in på område som blivit för ordningens upprätthållande fridlyst eller avspärrat. Viktigt här är att det endast avser fridlysningar eller avspärningar som upprättats i syfte att upprätthålla

---

⁶³ Brottsbalkskommentaren II, s 242

⁶⁴ Westerlund, Ordningsstörande brott, s 85

⁶⁵ Brink mfl, Straffrätt enligt brottbalken, s 287

⁶⁶ Brottsbalkskommentaren II, s 243

⁶⁷ Jareborg, Brotten III, s 105 f

ordningen.⁶⁸ Exempel på dylika fall är rep och skyddsstaket som sätts upp i samband med demonstrationer, korteger och andra liknade tillställningar.⁶⁹

5.1 Straff

Straffet för ohörsamhet mot ordningsmakt är, och bör rimligtvis också vara, betydligt lägre än för brotten i BrB 16:1 och 16:2. Maximistraff är fängelse i högst sex månader, vanligast är dock att endast böter utdöms för brottet.

---

⁶⁸ Brottbalkskommentaren II, s 243

⁶⁹ Jareborg, Brotten III, s 106

DEL II De våldsamma upploppen i Göteborg

1. Syfte

Syftet med denna del av uppsatsen är att redogöra för några av de domar som kom till följd av de våldsamma upploppen i Göteborg. De fall högsta domstolen valde att ta upp till prövning kom i ett väldigt sent skede av processen. Eftersom samtliga HD:s domar var av förmildrande art hamnar vi i en mycket märklig situation. Det kan ju uppenbart tolkas som att högsta domstolen anser att domarna generellt varit för höga. De som fått stränga domar, som redan vunnit laga kraft, i underinstanserna känner sig med all sannolikhet orättvist behandlade. Alternativt kan man tänka sig att högsta domstolen valde att ta upp endast de fall som de ansåg ådömts för stränga straff. Sistnämnda är dock inte särskilt troligt eftersom högsta domstolen ofta endast tar upp fall som kan verka prejudicerande. Med bakgrund av ovanstående skall jag därför undersöka vad som egentligen kan anses vara ett rimligt straff för upplopp av den graden som blev aktuell i Göteborg. Då flera av de dömda var unga och tidigare ostraffade kommer jag i analysen ta hänsyn till olika former av straffrabatter. Av denna anledning kommer jag således att utröna olika förutsättningar för dylika.

2. Val av påföljd

Straffsystemets viktigaste ändamål är att påverka medborgarnas normefterlevnad. Genom att förena lagar och förordningar med sanktioner och kontroll försöker man styra medborgarnas beteende. Skulle straffsystemet helt sakna betydelse för normefterlevnaden är det knappast möjligt att motivera dess existens på ett etiskt försvarbart sätt. Vidare har den enskilde medborgaren ett berättigat krav på att gärningar som strider mot lagar och förordningar som är allmänt accepterade i samhället skall bestraffas. För att så skall ske krävs att det allmänna ingriper mot brott som framstår som skadliga eller farliga. För den som utsätts för en klandervärd handling är straffet en markering av att samhället står på hans sida.⁷⁰ Klart är alltså att

---

⁷⁰ SOU 1986:14 s 61ff

vi måste straffa den som begår en brottslig handling och detta blir, enligt Montesquieus maktfördelningslära, domstolens uppgift.

När det i domstol blivit klarlagt att ett brott är begånget ställs rätten inför frågan vilken påföljd som skall tillämpas, dels på brottet i fråga men också vilken påföljd som är lämpligast för den tilltalade. Att bestämma påföljd för brottet brukar inte innebära några större problem, straffskalorna står skrivna i lagtext och domstolarna har utvecklat en tydlig praxis för vad som anses rimligt inom straffskalorna. Givetvis förekommer variationer inom straffskalan beroende på det enskilda brottets svårighetsgrad. Vad domstolen har att bedöma är hur det enskilda brottets svårighetsgrad står sig i förhållande till andra gärningar som rymms under brottsbeskrivningen. Vidare skall domstolen dessutom ta hänsyn till en rad andra faktorer, bland annat den tilltalades ålder, tidigare brottslighet, psykiska status, behandlingsalternativ. Domstolen skall med andra ord försöka få en så väl anpassad påföljd till tilltalade som möjligt. I viss mån skall domstolen även tillse att straff blir tillräckligt strängt för att avskräcka andra från att begå samma gärning.⁷¹

2.1 Straffvärde

Med ett brotts straffvärde avses dess svårighetsgrad. Man kan dock betrakta ett brott ur två olika perspektiv. För det första kan man se lagstiftarens syn på straffvärdet för en gärning då man jämför straffskalorna mellan olika brott. Man finner då stora skillnader mellan olika typer av brott. Till exempel är det inte svårt att förstå varför mord har en så mycket strängare straffskala än stöld (jmf BrB 3:1 fängelse 10 år eller livstid för mord med BrB 8:1 fängelse i högst två år för stöld.). Dock kan man många gånger bli förvånad då man använder denna metod för att jämför straffskalorna för olika typer av brott. Det hänger ofta ihop med att vi alla har olika syn på vad som är mest moraliskt förkastligt. Exempel härpå är de, i många människors tycke, stränga

---

⁷¹ Även kallat allmänprevention. Är mycket omdebatterat. Jareborg m.fl. hävdar att det inte bör förekomma något som helst tänkande kring allmänprevention vid påföljdsvalet. Jag vill dock hävda att det är fullkomligt absurt att påstå att det inte skall förekomma en sådan diskussion. Självklart måste detta finnas med i debatten, inte för att nödvändigtvis skärpa straffet för den tilltalade utan för att det per automatik fungerar så att den som döms för ett brott utgör exempel på vad som kan hända då man begår brottet i fråga. Det är teoretiskt nonsens att påstå annat och av den anledningen bör det också diskuteras öppet.

straff som är stadgade för skattebrott (Skattebrottslagen 4 § upp till 6 års fängelse för att lämna oriktig uppgift, om brottet är grovt.) jämfört med t.ex. normalgraden av misshandel som har ett maxstraff på 2 år. Detta sätt att jämföra straff med varandra kan därför te sig underligt i många fall och är inte alltid passande. Däremot kan man, på ett mer rättvist sätt jämföra ett enskilt brott mot andra brott som faller under samma gärningsbeskrivning. Denna typ av jämförelse ger ett mått på straffvärdet av den begångna handlingen i det enskilda fallet. Straffvärdet bestäms på så vis av de rättstillämpande myndigheterna inom ramen för den straffskala som lagstiftaren stadgat för brottet. Desto grövre domstolen finner att gärningen är desto strängare blir påföljden för brottet.

Straffvärde kan således sägas utgöra en funktion av gärningens skadlighet eller farlighet och den brottsliges skuld, som den kommit till uttryck i gärningen.⁷² I prop. 1987/88:120 uttrycks straffvärdet som att *”det inte är någon objektiv egenskap hos en gärning utan ett uttryck för en värdering som är beroende av vem som svarar för bedömningen”*.⁷³

2.2 Artbrott

BrB 30:4 st. 2 *”Som skäl för fängelse får rätten, utöver straffvärde och art, beakta att den tilltalade tidigare gjort sig skyldig till brott.”*

Vissa brott anses motivera fängelse trots att de inte har ett särskilt högt straffvärde. Det rör sig om brott som främst av allmänpreventiva skäl normalt anses motivera ett fängelsestraff.⁷⁴ Detta innebär alltså att det konkreta straffvärdet ibland kanske kan påverkas av behovet av allmänprevention. Vid sådana brott är det således presumtion för fängelse. En icke-frihetsberövande påföljd kan komma i fråga i det enskilda fallet endast om det föreligger särskilda skäl. Exempel på brott som är av sådan art som avses i 30:4 st. 2 BrB är rattfylleri, vissa typer av skattebrott, våld mot tjänsteman och våldsamt upplopp. Det skall tilläggas att det inte är brottsrubriceringen i sig som utgör

---

⁷² Jareborg/Zila s 103 f

⁷³ Prop 1987/88:120 s 36

⁷⁴ Prop 1987/88:120 s 100

grunden för slutsatsen att brottet är ett så kallat artbrott. Även andra omständigheter i det enskilda fallet skall beaktas.⁷⁵

Genom att hänvisa till brottslighetens art kan domstolen även motivera ett val av fängelse för brott som blivit mer utbredd eller tagit mer elakartade former.⁷⁶ Angående denna möjlighet har dock HD uttalat att den skall användas med stor restriktivitet.⁷⁷ I prop. 1987/88:120 framförs att det i första hand skall ankomma på lagstiftaren att vid bedömningen av vilka straffskalor som skall gälla väga in sådana omständigheter som att brottsligheten blivit mer utbredd eller antagit mer elakartade former. Dock framhåller departementschefen att det i vissa fall kan finnas anledning till en ändrad domstolspraxis av sådana skäl.⁷⁸ Några exempel på när det kan finnas dylika skäl anger hon dock inte. Ser man till påföljderna av de våldsamma upploppen i Göteborg kan man emellertid dra den slutsatsen att Göteborgs tingsrätt och hovrätten för Västra Sverige upplevde att dessa var av en sådan art som här avses.

Brottslighetens art kan således beskrivas som brott av sådan art att det bedöms lämpligt att av allmänpreventiva skäl omedelbart ingripa med en sträng påföljd trots att straffvärdet inte är påtagligt högt.⁷⁹

Den principiella frågan huruvida domstolarna bör beakta allmänpreventiva aspekter vid påföljdsbestämningen är omstridd. Bland andra har Nils Jareborg och Josef Zila framfört åsikter som att ”förändringar av straffsystemet av allmänpreventiva skäl måste antas spela en ytterst marginell roll för laglydnaden jämfört med risk, risk för att bli straffad efter upptäckt, informell och social kontroll och ”bestraffning”, kön, religiös övertygelse, inställning till statsmakten, moralisk uppfostran... osv.”⁸⁰ Departementschefen har visserligen uttryckligen tagit klart avstånd från så kallade *exemplariska straff*, dvs. att man i ett enskilt fall av avskräckningsskäl avviker från gängse praxis, men ser inget hinder mot att man vid bedömningen av den generella

---

⁷⁵ Josef Zila, Det straffrättsliga påföljdssystemet, s 53

⁷⁶ Olle Hoflund, Straff och andra reaktioner på brott, s 83

⁷⁷ NJA 1992 s 190

⁷⁸ Prop 1987/88:120 s 37

⁷⁹ Prop 1987/88:120 s 116f

⁸⁰ Jareborg/ Zila, Straffrättens påföljdslära, s 78 f

straffnivån eller i det allmänna straffvärdet beaktar allmänpreventiva intressen. I propositionen uttrycks till och med saken som att domstolarna i sin tillämpning *helt uppenbart* måste kunna beakta de allmänna ändamål som ligger till grund för straffsystemet.⁸¹

Det är främst vid straffvärden under ett års fängelse som brottslighetens art får betydelse vid påföljdsvalet. Brottets art påverkar dock påföljdsvalet i vissa fall även då straffvärdet överstiger ett års fängelse, men då detta straffvärde inte i sig är tillräckligt för att utdöma ett fängelsestraff. Detta gäller särskilt i fråga om brott som begåtts av den som inte har fyllt 21 år (30:5 och 31:1 BrB). En annan situation är att straffvärdet är högre än ett år, men starka billighetskäl talar mot fängelse. (29:5 p1). Brottets art kan då bli avgörande för att fängelse väljs.⁸²

Det råder med andra ord presumtion för att påföljden skall bestämmas till fängelse då det handlar om så kallade artbrott.⁸³ Detta har främst visat sig genom att domstolarna iakttagit en viss restriktivitet vid användning av villkorlig dom och skyddstillsyn. I NJA 1984 s 898 yttrade HD att en icke frihetsberövande påföljd för sådant brott – fränsett ringa fall – i regel bör komma i fråga endast när den brottsliges personliga förhållanden talar för det med särskild styrka.

Jareborg/Zila ställer sig dock skeptiska till konceptet med artbrott. De anser att artbrottsidéen innebär att vederbörande inte har förtjänat någon tolerans, trots att det rör sig om en förstagångsförbrytelse. Även då någon begått den sortens brott, för vilken vi helt saknar förståelse, saknas ändå en godtagbar motivering varför det ibland inte skulle finnas anledning att visa tolerans.⁸⁴

2.3 Förmildrande omständigheter

Då domstolen har att ta ställning till vilket straff som skall utdömas skall, förutom brottets straffvärde, även hänsyn av den tilltalades personliga situation tas i beaktande.

---

⁸¹ Prop 1987/88:120 s 35 f

⁸² Jareborg/Zila, Straffrättens påföljdslära, s 141 f

⁸³ Westerlund, Ordningsstörande brott s 114, Dom B 6707-01

⁸⁴ Jareborg/Zila, Straffrättens påföljdslära, s 143

Omständigheter som kan tala för ett lägre straff är till exempel att gärningsmannen inte tidigare varit straffad, att han är under 21 år, att han undgår behandling för missbruk eller annat som kan antas ha samband med hans brottslighet men också att han som i nedanstående, skadats till följd av brottet. Jag kommer under denna rubrik att kortfattat redogöra för skada i samband med brott och ungdomsrabatt eftersom det kommer att ha betydelse för förståelsen av de domar jag kommer att analysera längre fram i uppsatsen.

2.3.1 Billighetshänsyn

BrB 29:5 p 1 *Vid straffmätningen skall rätten utöver brottets straffvärde i skälig omfattning beakta*

1. om den tilltalade till följd av brottet drabbats av allvarlig kroppsskada,

...

Föreligger omständighet som avses i första stycket, får rätten, om särskilda skäl påkallar det, döma till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet.

I BrB 30:4 hittar man allmänna regler för påföljdsvalet som ger den grundläggande vägledningen för att rätten skall fästa avseende vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse. Det hänvisas där till att de i BrB 29:5 uppräknade omständigheterna skall beaktas.⁸⁵ Billighetsskäl är därmed en särskilt betydelsefull faktor för valet mellan fängelse eller villkorlig dom/skyddstillsyn. I BrB 29:5 upptas den grupp av grunder för strafflindring som brukar benämnas billighetsskäl. Trots att de inte påverkar straffvärdet anses de ha något att göra med "rättvis" behandling av gärningsmannen.⁸⁶ En tillämpning av denna paragraf medför således att gärningsmannen får ett lägre straff än brottets straffvärde motiverar. Grundtanken i det här stadgandet är att det, vid sidan av straffvärdet, finns en rad olika omständigheter som är av ett sådant slag att det skulle framstå som orättfärdigt om dem inte beaktades vid så väl straffmätningen som påföljdsbestämningen. Ofta är det inte rimligt att döma ut straff endast efter straffvärdet i de fall gärningsmannen drabbats av t.ex.

---

⁸⁵ Olle Hoflund, *Straff och andra reaktioner på brott*, s 110 f

⁸⁶ Jareborg, *Straffrättsideologiska fragment*, s 163 f

skada, avskedande eller utvisning i samband med brottet.⁸⁷ Nämnas bör att de omständigheter som åsyftas i paragrafen är främst sådana som är hänförliga till gärningsmannens person och att dessa omständigheter endast kan verka i mildrande riktning.⁸⁸ Hänsynstagande enligt denna paragraf skall inte ske utifrån någon prognos eller förment behandlingsbehov utan helt enkelt av den anledningen att det skulle framstå som obilligt och orättfärdigt att inte beakta dem.⁸⁹

Genom att det i lagtexten finns definierat ett antal situationer till vilka en lindrigare påföljd eller straff framstår som rimligt, med hänsyn till gärningsmannens personliga förhållanden, är tanken att en större enhetlig praxis skall uppnås.⁹⁰ Det finns dock en uppenbar risk för en oenhetlig praxis eller sociala orättvisor vid tillämpning av paragrafen. Domstolen skall därför iakttaga stor försiktighet vid dess tillämpning. I tveksamma fall bör påståenden på något vis underbyggas med intyg av t ex läkare, arbetsgivare eller tillståndsmyndighet.⁹¹

Har den tilltalade till följd av brottet drabbats av en allvarlig kroppsskada (poena naturalis, ”naturligt straff”) skall alltså rätten, enligt BrB 29:5 p 1, beakta detta. Det är med andra ord brottslingens utsatthet som är avgörande. Jareborg ifrågasätter om det förhållandet att man ”tycker synd” om brottslingen skall vara en tillräcklig grund för strafflindring.⁹² I propositionen anges att en kroppsskada skall vara allvarlig för att beaktas vid straffmätningen. Övergående skador anses normalt inte som allvarliga, det krävs att skadorna skall vara av bestående karaktär.⁹³ Exempel på skador som är att hänföra under denna punkt är då en rattfyllerist i en trafikolycka vid den brottsliga körningen erhåller bestående men exempelvis i form av invalidisering eller då en dynamitard vid ett inbrott får allvarliga skador genom sprängningen.⁹⁴ Exempel på

---

⁸⁷ Prop 1987/88:120 s 48

⁸⁸ Brottsbalkskommentaren III s 219

⁸⁹ SOU 1986:14 s 422

⁹⁰ SOU 1986:14 s 423

⁹¹ Prop 1987/88:120 s 90

⁹² Jareborg, SvJt 1992, s 267

⁹³ Prop 1987/88:120 s 91

⁹⁴ Brottsbalkskommentaren III s 221

skada som *inte* kan beaktas under paragrafen är den skada en ung man tillfogades genom att han blev skjuten i benet under ett våldsamt upplopp.⁹⁵

Enligt BrB 29:5 st. 2 får lindrigare straff ådömas än det som är föreskrivet för brottet om någon av de omständigheter som avses i första stycket är för handen. För att så skall ske krävs dock att det föreligger särskilda omständigheter. Några exempel på sådana ges varken i lagtext eller i motivuttalanden. I de sistnämnda förklaras endast att det är en uppgift för praxis att närmare bestämma i vilken utsträckning stadgandet skall tillämpas. Det nämns dock särskilt att restriktivitet skall iakttas med att underskrida den aktuella straffskalan för ett brott.⁹⁶

Departementschefen anser att domstolarna bör ägna ökad uppmärksamhet åt och i högre grad beaktar frågan om det föreligger andra omständigheter än straffvärdet som bör beaktas vid straffmätningen. Dock påpekar hon att villkorlig dom främst är avsedd för brott av tillfällighetskaraktär och att syftet med skyddstillsyn är att bidra till att den dömda avhåller sig från fortsatt brottslighet.⁹⁷ Som underlag för när det bör ådömas fängelse ges ett riktvärde, som i stor utsträckning följs i praxis, på att om ett brott vid straffvärdebedömningen anses böra medföra ett års fängelse eller mer, innebär det en presumtion för fängelse.⁹⁸ Presumtionen kvarstår således även i de fall då straffmätningen på grund av billighetsskäl skulle leda till ett fängelsestraff betydligt kortare än ett år.⁹⁹ Jareborg/Zila framför kritik mot detta och menar att det strider mot lagtexten eftersom det skulle innebära att billighetsskäl endast skall beaktas vid straffmätning och inte vid påföljdsval. Jareborg/Zila fortsätter sin kritik genom att även avfärda idén om att billighetsskäl skulle ha samma betydelse som straffvärdeskäl som alltför kategorisk. Den sistnämnda uppfattningen innebär att vid fall där straffvärdet är ett år eller mer, men av billighetsskäl bör sättas lägre, skall fortfarande ettårspresumtionen gälla. Det ger effekten att om det inte finns skäl som talar för fängelse i det fallet skall påföljden bli villkorlig dom eller skyddstillsyn. Kritikernas förslag är att om straffvärdet är ett år eller strax däröver skall billighetsskäl beakta på

---

⁹⁵ Dom B-6704-01

⁹⁶ Prop 1987/88:120 s 97

⁹⁷ Prop 1987/88:120 s 48

⁹⁸ Prop 1987/88:120 s 100

så sätt att man bör döma till annan påföljd än fängelse om man vid straffmätning skulle hamna under ett år. Vid högre straffvärden menar de däremot att billighetsskälens styrka skall beaktas så att dessa skall vara särskilt framträdande för att villkorlig dom/skyddstillsyn skall väljas. Som exempel framför de att sådan påföljd väljs först om man efter beaktande av billighetsskäl hamnar på straffnivå på sex månader eller lägre.¹⁰⁰ De fall då mycket starka billighetsskäl bryter alla presumtioner för fängelse är och bör, enligt Jareborg, vara mycket sällsynta för att inte beslutsgången stödd av vägledande presumtioner ska bli ogenomskådliga helhetsbedömningar.

2.3.1.2 Praxis

Det är mycket sparsamt med praxis på området. Ett vägledande fall är dock NJA 1979 s 517 då gärningsmannen i samband med ett inbrott hotar poliser med pistol vilket resulterar i att han själv blir skjuten av polisen. Högsta domstolen uttalar sig då på följande vis om kroppsskada såsom förmildrande omständighet: *”gärningsmannen har blivit illa skadad i samband med brottet. Det är alltså i och för sig klart att en allvarlig skada kan utgöra skäl för påföljdseftergift. Lika klart är det emellertid att, såsom riksåklagaren framhållit, skadan vid prövningen av förutsättningarna för eftergift måste ställas i relation till brottets art. Ju grövre brottet är desto större krav måste ställas på skadans svårighetsgrad, dess betydelse för gärningsmannens levnadsförhållanden på längre sikt och omständigheterna i övrigt kring gärningsmannens person. I J:s fall är det fråga om grova uppsåtliga brott. Hans skador ingav till en början allvarliga farhågor och medförde otvivelaktigt ett betydande lidande för honom. ... Dessa livshotande skador med svåra smärtor och lång tids sjukskrivning som följd får anses vara ägnade att i inte ringa mån tillgodose vad hänsynen till allmänpreventionen kräver.”*

Straffvärdet för J:s brott var en frihetsberövande påföljd men på grund av kroppsskadan nedsattes den till villkorlig dom förenat med 100 dagsböter.

---

⁹⁹ Jareborg, Straffrättsideologiska fragment, s 170

¹⁰⁰ Jareborg/Zila, Straffrättens påföljdslära, s 144

2.3.2 Ungdomsrabatt

BrB 29:7 *Har någon begått brott innan han fyllt tjuγουett år, skall hans ungdom särskilt beaktas vid straffmätningen. Härvid får dömas lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.*

Ingen får dömas till livstids fängelse för brott som han har begått innan han fyllt tjuγουett år.

30:5 BrB st. 2 *För brott som någon begått efter det att han fyllt arton men innan han fyllt tjuγουett år får rätten döma till fängelse endast om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl för det.*

Bestämmelserna om att man skall var mycket restriktiv med att påföra unga människor fängelsestraff utgör ett led i en allmän politik att om möjligt hålla ungdomar utanför fängelserna. Om fängelse inte kan undvikas, är det enligt denna politik, en självklarhet att göra vistelsen där kortvarig.¹⁰¹ Vid allvarliga brott av unga lagöverträdare är påföljdsvalet betydligt viktigare än straffmätningen. Dock behandlas dessa ungdomar på samma sätt som vuxna dvs. straffmätning skall ske före påföljdsval.¹⁰²

Som uttryckligen framgår av paragraferna skall alltså gärningsmannens ungdom beaktas vid straffmätning och påföljdsval. Person som ej har fyllt tjuγουett år vid brottstillfället får dömas till ett lindrigare straff än vad straffskalan för brottet anger. Bestämmelserna tar sikte på låg ålder som en allmän grund för strafflindring, inom den normala straffskalan. Det krävs inte på något vis att gärningsmannens låga ålder påverkat hans handlande, utan åldern vid brottet är i sig avgörande. Avsikten är istället att personer som är under 21 år vid brottstillfället allmänt sett skall utdömas lägre straff än vad som anses normalt för en viss gärning.¹⁰³ Vidare skall fängelse ådömas endast om straffvärdet är så högt att det påkallas av den anledningen eller om det annars finns särskilda skäl som kan motivera en frihetsberövande påföljd. Det ”annars

---

¹⁰¹ Prop 1987/88:120 s 97-98

¹⁰² Jareborg/Zila, Straffrättens påföljdslära, s 152 f

särskilda skäl” som avses i paragrafen syftar framför allt på brottets art eller tidigare brottslighet.¹⁰⁴ Särskilda skäl för fängelse måste vara skäl som är starkare än skäl för fängelse enligt 30:4 st. 2 BrB (brottets art). För att brottets art skall kunna motivera ett fängelsestraff för person under tjuguet år måste artbrottskaraktären vara särskilt framträdande.¹⁰⁵

I förarbeten ges inga riktlinjer för hur stor den så kallade ungdomsrabatten bör vara. Av högsta domstolens domar kan man inte heller få en enhetlig bild av hur stor rabatten bör vara vid fängelse. Jareborg/Zila har därför tagit fram några riktvärden som de anser rimliga ur principiella skäl och överensstämmande med rådande praxis. De har således gjort en tabell som jag här kommer att återge i sin helhet:

<i>Ålder</i>	<i>Straffnedsättning</i>	<i>Ungefärlig strafflängd</i>
15 år	75 – 85 procent	1/5
16 år	65 – 75 procent	1/4
17 år	55 – 65 procent	1/3
18 år	45 – 55 procent	1/2
19 år	30 – 40 procent	2/3
20 år	20 – 30 procent	3/4

Om man utgår från tabellen ovan finner man att lägsta straffvärde för ett brott som kan ge fängelse för en person under 21 år hamnar mellan 5 år (om gärningsmannen fyllt 15 men inte 16 år vid brottets fullbordning) och 1 år och fyra månader (för den som fyllt 20 men inte 21). Vad gäller erforderligt straffvärde är det således uppenbart att den vanliga ettårspresumtionen inte gäller då man skall utmäta fängelsestraff för ungdomar.¹⁰⁶

¹⁰³ Brottsbalkskommentaren III, s 230

¹⁰⁴ Prop 1987/88:120 s 103

¹⁰⁵ Jareborg/Zila, Straffrättens påföljdslära, s 157

¹⁰⁶ Jareborg/Zila, Straffrättens påföljdslära, s 153 ff

Viktigt att tänka på är dock att detta endast är Jareborg och Zilas förslag på en modell som kan användas. Man skall därför inte tillmäta den större tyngd än doktrin i allmänhet.

I diskussionen bör tilläggas att fängelse normalt inte skall användas som påföljd för den som inte har fyllt 18 år vid brottet, även om det finns tillräckliga skäl härför. I första hand skall det istället dömas till slutet ungdomsvård.

3. Analys av påföljderna för de våldsamma upploppen i Göteborg

Efter en genomgång av vad som krävs för att man skall bli dömd för våldsamt upplopp och vilka alternativ det finns för strafflindring skall jag nu försöka göra en analys av hur domstolarna har hanterat påföljdsfrågan vid de våldsamma upploppen som ägde rum i Göteborg mellan den 14 och 16 juni 2001.

Till att börja med kan man, genom den korta presentation av praxis innan Göteborgsupploppen som jag gjort ovan, konstatera att det aldrig tidigare i modern svensk tid, har upplevts några liknande våldsamma upplopp. Det medförde att tingsrätten i Göteborg ställdes inför en svår situation. Då upploppen var av en sådan omfattande art, kom det sig att en stor mängd personer också ställdes inför rätta. Under tidsperioden 12 till 19 juni 2001 greps sammanlagt 459 personer misstänkta för våldsamt upplopp.¹⁰⁷ Det gällde nu för tingsrätten att hitta en lämplig nivå för påföljderna. Att som tingsrätt hitta en lämplig påföljdsnivå och därmed vara skapare av ny praxis ställde höga krav på domare och nämndemän. Detta måste ha varit en mycket svår uppgift inte minst av ett sådant skäl som att de flesta domare och nämndemän var i Göteborg då händelserna för upploppen utspelades. Min uppfattning är att detta faktum troligtvis inte lämnat någon av de nämnda oberörda och att det därför också sannolikt påverkat resultaten av deras bedömning. Vidare har det varit ett starkt massmedialt tryck på att förövarna skulle få ett strängt straff för den otäcka

---

¹⁰⁷ SOU 2002:12 s 665

situation och skada på egendom och person som de åstadkom.¹⁰⁸ Jämfört med de påföljder som tidigare utdömts för upplopp i Sverige var tingsrättens domar häpnadsväckande stränga. Frågan man nu får ställa sig är om det var motiverat med så stränga påföljder eller om tingsrätten och sedermera även hovrätten, påverkade av ovanstående faktorer, möjligen tog i överkant. Vid en snabb jämförelse med de fall som högsta domstolen har tagit upp är det lätt att dra slutsatsen att påföljderna i tings- och hovrätt varit för stränga. Väljer man däremot att göra en mer omfattande jämförelse ter sig inte den slutsatsen längre lika självklar. Motiven till högsta domstolens strafflindringar har nämligen varit av mycket detaljrikt slag. Högsta domstolen har således gått in och pekat på händelser och omständigheter i de enskilda fallen som gör det mycket svårt att dra några generella slutsatser av dessa domar.

3.1 Motiv till de höga straffvärdena för de våldsamma upploppen i Göteborg

Som jag tidigare konstaterat tillhör våldsamt upplopp den typen av brott som är av sådan art som avses i BrB 30:4 st. 2 och innebär presumtion för fängelse.¹⁰⁹ Härtill kommer att de våldsamma upplopp som ägde rum i Göteborg var av ett, i modern svensk tid, aldrig tidigare skådat allvarligt slag. Detta har naturligtvis resulterat i att straffvärdet anses vara extra högt.

Anledningarna till att dessa upplopp anses vara så synnerligt allvarliga är många. De motiv som har återkommit i debatten är dock främst att upploppen i Göteborg har varit planerade, av högre våldsintensitet, under en längre tidsperiod (tre dagar), med en stor geografisk utbredning och framför allt, att de har riktat sig mot EU-toppmötet och därmed också de politiska organens möjligheter att utöva sin verksamhet i konstitutionell ordning och i enlighet med demokratiska principer. Jag kommer nedan att utveckla dessa teorier.

---

¹⁰⁸ Senare kom dock massmedia i mångt och mycket att svänga i sin inställning och istället fokusera på att det utdelats för stränga straff. Hur och när denna attitydförändring kom sig är inget jag vidare kommer att diskutera, även om det är ett mycket intressant ämne som jag hoppas kommer att belysas i något annat sammanhang.

¹⁰⁹ RH 1994:112 Dom B 6704-01, B 6707-01, B 6692-01. Se vidare om artbrott under 4.2.2

3.1.1 Planerade

Planering är inte ett av brottsrekvisiten i BrB 16:2 men har ändå tillmätts stor betydelse vid påföljdsbestämningen. Att det förhåller sig så är att brott som är planerade tillerkänns ett högre straffvärde och anses därmed som en klart försvårande omständighet. Exempel på uttalande från hovrätten är ”Gärningarna är att bedöma som synnerligen allvarliga eftersom de ingår i upplopp som varit planerade, förberedda och organiserade.”¹¹⁰

Att upploppen varit planerade är egentligen inte mycket att orda om. På hemsidor, flygblad och affischer uppmanades demonstranter till upplopp, ett av många exempel är den ”hemliga listan” med tänkbara mål som, tillsammans med rånarluvor och instruktionsblad med råd till demonstranter hur de ska bete sig om dem grips av polisen, hittades vid en husrannsakan hos några tillresta norska AFA-medlemmar.¹¹¹ Ett annat indicium på att upploppen var planerade är att de våldsamma aktivisterna klätt sig lika och skylt ansiktet, för att inte lätt kunna identifieras. Vidare tyder den skyddsutrustning många utav aktivisterna försett sig med, på att de rimligen måste ha räknat med att våldsamheter skulle uppstå.¹¹² Ytterligare exempel på att det var en planerad aktion var de så kallade sambandscentralerna som upprättades för att kunna dirigera aktivisterna till ställen där det var våldsamt och då få poliser var närvarande.¹¹³

3.1.2 Hög våldsintensitet

Våldet mot person och egendom var mycket omfattande. Gatstenar kastades i enorma kvantiteter, fönsterrutor krossades, polisbilar vandaliserades, uteserveringar eldades upp, osv. Ett talande exempel på det våld å person som utövades under dessa upplopp är att sjukvården i Västra Götalandsregionen fick ta hand om totalt 143 personer med så kallade ”EU-relaterade” skador.¹¹⁴ Ett annat talande exempel är att de skador på

---

¹¹⁰ Dom B 6707-01

¹¹¹ Artikel ”Karta avslöjar – här skulle aktivisterna slå till” ur GT 2001-06-19

¹¹² Ett talande exempel härpå är det beslag som gjordes i samband med gripandet av gärningsmannen i målet B 4580-01: Slangbella, två stålbatonger, ett stålrör, stickvapen, rånarluva och väska med gasmask.

¹¹³ Se mer om en av dessa under dom B 4328-01

¹¹⁴ SOU 2002:122 s 664

egendom för näringsidkare och fastighetsägare till följd av kastad gatsten och vandalisering orsakade endast av det våldsamma upploppet på Kungsportsavenyn beräknas uppgå till minst tre miljoner kronor.¹¹⁵

3.1.3 Utdraget händelseförlopp

Det faktum att det pågick flera våldsamma upplopp under de tre dagar EU-toppmötet varade, har påverkat straffvärdet och påföljdsval. Huruvida detta kan anses rättvist har det tvistats om. En mening är att det kan uppfattas som en brist i rättssäkerheten att straffa deltagare ur ett våldsamt upplopp även för de andra upploppen som ägde rum. Framför allt framförs kritiken mot dem som blivit dömda för de upplopp som ägde rum den första dagen. En annan uppfattning är den att de aktivister som gjort sig skyldiga till det första våldsamma upploppet också inspirerat till fortsatt verksamhet och att det absolut måste kunna anses som en försvårande omständighet att delta i de senare upploppen, då det definitivt inte kan ses som en engångsföreteelse som hände av en slump.

3.1.4 Stor geografisk omfattning

Tidigare våldsamma upplopp har begränsat sig till en plats t ex området utanför ett fotbollsstadium, en gata eller kring en byggnad. Upploppen i Göteborg ägde rum på olika platser i stora delar av stadskärnan vilket medförde större risk för omfattande skador på person och egendom.

3.1.5 Riktat mot polismyndighet och EU-toppmöte

Att de våldsamma upploppen i Göteborg var riktade mot polismyndigheten och EU-toppmötet är det argument som dominerar den debatt som motiverar de höga straffsatserna. Aldrig tidigare har våldsamma upplopp i Sverige haft polismyndigheten eller någon annan, på demokratin grundade, organisation som primärt mål för aggressionerna. I den praxis som finns på området har upploppen haft andra "huvudmotståndare" t ex fotbollssupportrar, nynazistiska demonstrationer och fastighetsägare.¹¹⁶ Enligt domstolarna hade de våldsamma upplopp som ägde rum i

---

¹¹⁵ Dom B 6707-01

¹¹⁶ Se RH 2000:106, RH 1994:112, RH 1996:4

Göteborg, till syfte att försvåra de politiska organens möjligheter att utöva sin verksamhet i konstitutionell ordning och i enlighet med demokratiska principer. Vidare ansågs dessa våldsamma upplopp försvåra genomförandet av de fredliga demonstrationer och manifestationer som var riktade mot EU-toppmötet. Brotten anses därmed ha inneburit ett brutalt angrepp på de demokratiska värden som gäller för en rättsstat.

Det höga straffvärdet motiveras sålunda med att skyddsvärdet är, och måste även fortsättningsvis vara, högre för poliser och EU-toppmöte än för fotbollshuliganer och demonstranter.

4 Kommentarer till utvalda domar

4.1 Tingsrätten

B 7521-01 En 19-årig man (W) döms till åtta månaders fängelse för våldsamt upplopp, efter straffreducering på grund av skador som tillfogats till följd av brottet samt Ws ungdom då brottet begicks.

Åklagaren hävdar i sin gärningsbeskrivning att W deltog vid två våldsamma upplopp som ägde rum den 14 och 15 juni 2001, i samband med EU-toppmötet och president Bush besök i Göteborg. Han skall vid tillfället den 14 juni, från nära håll ha kastat sten mot en grupp ridande poliser varvid han träffat en av poliserna. Den 15 juni skall W, enligt åklagaren, genom tillmälen, gester och stenkastning haft en ledande roll i folksamlingens angrepp på polisen. Vidare skall han vid detta tillfälle, med en plankan eller annat tillhygge slagit en av poliserna mot axeln och huvudet samt tillsammans med andra i omgångar sprungit fram mot en grupp poliser och kastat ett större antal stenar mot dessa.

Åklagaren framhäver i gärningsbeskrivningen att gärningarna är att bedöma som synnerligen allvarliga eftersom de ingått i upplopp som varit planerade, förberedda och organiserade. Vidare skulle upploppen, enligt åklagaren, utöver skador på person

och egendom, försvårat genomförandet av EU-toppmötet och demonstrationer och manifestationer mot detta.

W godtar åklagarens uppgift om att ett våldsamt upplopp har ägt rum men förnekar att han genom tillmälen och gester haft en ledande roll. Han påstår sig ha minnesluckor och att han på grund därav varken kan erkänna eller förneka att han med plankan eller tillhygge slagit polismannen eller att han därefter kastat stenar mot polisen. Han har dock förnekat att han innan det påstådda angreppet med plankan, skulle ha kastat sten mot polisen. Vidare förnekar W att han deltagit i det våldsamma upploppet som ägde rum den 14 juni.

W fick under det våldsamma upplopp som ägde rum den 15 juni allvarliga kroppsskador och psykiska men till följd av de skott som en polisman avfyrade för att försöka avvärja demonstranterna från ytterligare stenkastning. I det till domen bifogade läkarintyget framgår att W ådragit sig skottskada i levern, stora kroppspulsådern och vänster njure. Vid operationen blev läkaren tvungen att ta bort Ws vänstra njure, en del av kroppspulsådern och hans mjälte. Vidare drabbades W som en följd av operationen, av en inflammation i hjärtsäck-lungsäck-bukhinna. Läkaren framhåller att W utsatts för en skottskada som varit omedelbart och helt uppenbart livshotande.

Tingsrätten fann det klarlagt att ett våldsamt upplopp ägt rum vid de tillfällen som åklagaren angett. Angående stenkastningen vid det våldsamma upploppet den 14 juni anses det inte ställt utom allt rimligt tvivel att den person som på, den av åklagaren förevisade filmen, är identisk med W. Inte heller har de ridande poliser som fick sten kastad på sig, kunnat styrka att det var W som utförde dådet. Han frias därför på denna åtalspunkt. Dock anser tingsrätten det, genom filmbevisning samt vittnesberättelser, klarlagt att W kastat sten mot en poliskedja den 15 juni och att han där även slog en polisman över ryggen och mot huvudet med någon form av tillhygge. Dock anses det ej bevisat att W haft en ledande roll i den bemärkelsen att han har varit anstiftare eller anförare i den mening som avses i bestämmelsen i BrB 16:2.

Tingsrätten bedömde att det brott som W gjort sig skyldig till motsvarar ett straffvärde om 18 månaders fängelse. Dock får fängelse, enligt BrB 30:5, endast utdömas till personer under 21 år, om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl därtill. Vidare skall enligt BrB 29:7 W:s ungdom särskilt beaktas vid straffmätningen och straffet får enligt denna paragraf, sättas under vad som är föreskrivet för brottet. Tingsrätten beslutar att straffvärdet för det brott W gjort sig skyldig till, med beaktande av BrB 30:5 och 29:7 bör bestämmas till fängelse i 12 månader. Motivet till att fängelsestraff utdöms är, enligt tingsrätten, att brottsligheten har ett så högt straffvärde att någon annan påföljd än fängelse inte bör komma ifråga.

Vidare har det beaktats att BrB 29:5 st. 1 p 1 medger sänkt straff då den tilltalade till följd av brottet drabbats av en allvarlig kroppsskada. Med beaktande av även denna paragraf bestämmer tingsrätten fängelsestraffets längd till åtta månader.

Tilläggas bör att domstolens ordförande var skiljaktig i påföljdsfrågan. Han anser att skadorna W ådrog sig var av så allvarlig art att det får anses föreligga förutsättning att, vid en tillämpning av bestämmelserna i BrB 29:5 st. 1 p 1, utdöma en icke frihetsberövande påföljd. Ordförandes förslag på lämplig påföljd är maximalt antal timmar (240) samhällstjänst.

Min kommentar: Det är mycket olyckligt för W att han inte överklagade denna tingsrättsdom; chansen att han skulle få ett lägre straff i hovrätten vågar jag påstå, är i det närmaste helt självklart. Vad grundar jag då detta på? Jo, så som jag ovan redogjort för har rätten att ta både W:s skottskada och ungdom i beaktande vid påföljdsval. Dessa båda straffnedsättningsskäl är visserligen omnämnda i domskälen men kan knappast anses ha fyllt sitt syfte till fullo. Med observans av NJA 1979 s 517 då en vuxen man fick ett tänkt fängelsestraff nedsatt till villkorlig dom förenat med 100 dagsböter på grund av kroppsskada (som inte tillnärmelse står i proportion med den allvarliga kroppsskada W ådrog sig) samt den modell för uträkning av straffnedsättning för ungdom som Jareborg/Zila förespråkar, borde straffet för W hamna vid en icke frihetsberövandepåföljd. Detta var ju också den utgång rättsens ordförande hade. Man kan därför tänka sig att hovrätten, där en domstolens

sammansättning består av en större del lagfarna än i tingsrätten, kunde komma att gå på samma linje. Läger man dessutom till den omständigheten att hovrätten nu har vissa straffreducerande prejudikat från upploppen att rätta sig efter kommer man helt ofrånkomligt till den slutsatsen att straffet för W hade blivit lägre i en högre instans.

4.2 Hovrätten

B 3408-02 Hovrätten ändrar tingsrättens dom, fängelse i fem år för våldsamt upplopp, egenmäktigt förfarande och narkotikabrott till fängelse två år.

En 21 årig man (P) har enligt hovrätten, gjort sig skyldig till våldsamma upplopp vid Hvitfeldtska och Vasaparken den 14 juni 2001 samt Vasaplatsen och Götaplatsen den 15 juni 2001.

Vid sistnämnda tillfälle kastade han två stenar, varav en mot poliser, som hade ryggarna vända emot honom och en annan mot poliser som stod vända mot honom strax före den skottlossning som ägde rum på Vasagatan. Vidare drog han upp en fast förankrad trafikledarskylt i syfte att få upp gatstenar. Han plockade sedan upp gatstenar och kastade sten i riktning mot poliser vid två tillfällen. P var vid detta tillfället i den främre delen av folksamlingen och räknade tillsammans med övriga ner från tio till ett för att sedan rusa in i Vasaparken och kasta sten mot poliser. Av fotografier framgår det att han i viss mån höjde handen. Hovrätten anser att han därmed agerade ledare för folksamlingen som sprang in i Vasaparken. Dock anses det vara svårbedömt huruvida hans agerande påverkade övriga deltagares handlande under de förhållande som rådde. Trots detta anser hovrätten det klarlagt att han genom detta agerande kan klassas såsom anförare.

Påföljd: Då hovrätten avgör vilken påföljd som anses lämplig för de brott P gjort sig skyldig till tas särskilt hänsyn till att högsta domstolen i en dom rörande våldsamt upplopp vid Hvitfeldtska gymnasiet och Vasaparken den 14 juni 2001 redovisat en väsentligt mildare syn på gärningens straffvärde än underrätterna.¹¹⁷ Av betydelse för högsta domstolens bedömning har varit att de våldsytringar som var aktuella i målet

inte kunde uppfattas som inriktade på att försvåra toppmötet eller hindra lagliga demonstrationer. Högsta domstolens dom kan därför, enligt hovrätten, förstås så att våldsytringar med sådan inriktning har ett högre straffvärde. Då P:s brottslighet den 14 juni 2001 har ägt rum runt Hvitfeldtska gymnasiet och Vasaparken kan de med andra ord inte anses ha varit inriktade på att försvåra toppmötet eller hindra lagliga demonstrationer. När det däremot gäller det våldsamma upploppet kring Götaplatsen den 15 juni 2001 anser hovrätten det finnas skäl att göra en annan bedömning av allvaret i de våldsamheter som förekom. Det egentliga syftet med upploppet på Götaplatsen, som ägde rum i direkt anslutning till de demonstrationer som hölls på Götaplatsen och toppmötet som inletts på Svenska mässan, anses ha varit inriktat på att försvåra toppmötets genomförande. Av denna anledning anses det finnas starka skäl att göra en strängare straffvärdesbedömning än den som kommit till uttryck i högsta domstolens dom. Vidare menar hovrätten att de våldsamheter som ägde rum kring Götaplatsen var av betydligt allvarigare karaktär än de tidigare upploppen vilket även det måste vägas in i höjande riktning vid bestämmandet av straffvärdet.

Upploppet på Vasaplatsen och i Vasaparken på kvällen den 15 juni 2001 ägde inte rum i direkt anslutning till något demonstrationståg eller någon loka i vilken EU-toppmötet hölls. Reclaim-the-street-festen som arrangerats utan tillstånd lockade mycket folk till Vasaplatsen och då polis kom på plats möttes de av våldsytringar. Dessa kan, även med beaktande av att toppmötet inletts och föregåtts av allvarliga kravaller på Götaplatsen tidigare under dagen, dock inte uppfattas som inriktade på att försvåra toppmötet eller hindra lagliga demonstrationer, utan kan i svårighetshänseende väsentligen jämföras med det våldsamma upplopp som högsta domstolen hade att bedöma. Vad som, enligt hovrätten ändock talar för en strängare straffvärdesbedömning är att dessa våldsamheter var av betydligt allvarigare karaktär än de som utspelat sig föregående dag.

Vad som ytterligare påverkar straffvärdet i höjande riktning är att P vid upprepade tillfällen under en kort tidsperiod deltagit i allvarliga våldsytringar och att han har varit utrustad med olika tillhyggen, såsom t.ex. en träpåk och stenar. I samma riktning

---

¹¹⁷ Se NJA 2002 s 198

talat det förhållandet att han medverkat till förstörelse av egendom samt att de stenar han kastat faktiskt träffade både poliser och polishästar med allvarlig risk för skada. Dock kommer P:s ställning som anförare endast i begränsad utsträckning påverka straffvärdet eftersom hovrätten inte finner tillräckligt underlag för att P:s agerande i någon avgörande utsträckning påverkat folkmassan.

Av dessa skäl kommer hovrätten fram till att straffvärdet för den brottslighet som P gjort sig skyldig till visserligen är högt men ändå betydligt lägre än vad tingsrätten kom fram till (vilket var i fem år). Straffvärdet uppgår enligt hovrätten till två års fängelse.

Skiljaktig mening: En av nämndemännen ansåg att de våldsamma upplopp som P aktivt deltagit i och i ett fall varit anförare till, är av synnerligen allvarlig art och finner därför inte skäl att göra annan bedömning än den tingsrätten gjort.

Min kommentar: I detta mål har hovrätten alltså i vissa delar tagit hänsyn till prejudikat från högsta domstolen. Det mest häpnadsväckande med denna dom, anser jag vara den stora straffsänkningen. Från fem år till två år är en sänkning med 60 procent! Frågan man här bör ställa sig är hur straffet hade sett ut om högsta domstolen inte hade kommit med något mål innan hovrättsdomen föll. Tydligt är att hovrätten tagit starkt intryck av NJA 2002 s 198, men då hovrätten påpekar att det endast handlar om ett utav tre våldsamma upplopp som går att jämföra med det fallet, känns det märkligt att det skulle motivera en så markant strafflindring.

Vidare finner jag det märkligt hur P kan dömas till anförare utan att det kan ställas utom allt rimligt tvivel. Att det inte kan ställas utom allt rimligt tvivel bygger jag på uttalandet från hovrätten att ” eftersom hovrätten inte finner tillräckligt underlag för att P:s agerande i någon avgörande utsträckning påverkat folkmassan.” Härav finner jag stöd för min tes att den svaga definition av begreppet anförare kan leda till att

domstolarna kan missbruka begreppet för att legitimera ett strängare straff för de personer som deltagit i våldsamma upplopp.¹¹⁸

4.3 Högsta domstolen

NJA 2002 s 198 Högsta domstolen sänkte straffet för en 19-årig man (A) från fängelse i 1 år och åtta månader i hovrätten till fyra månader.

Som skäl för den drastiska straffsänkningen nämner högsta domstolen bland annat att det våldsamma upploppet vid Hvitfeldtska gymnasiet, i vilket A medverkat, inte inriktade sig på att försvåra EU-toppmötet eller att hindra lagliga demonstrationer. Vidare anser högsta domstolen att det inte i tillräcklig grad går att styrka att A haft sådan ledande roll att hans ställning som anstiftare och anförare kan påverka straffvärdet i någon högre grad. Noteras skall dock att två utav justitieråden var skiljaktiga. Justitierådet Nyström pekar på det faktum att A deltagit i det våldsamma upploppet under en och en halv timme och under denna tid bytt kläder vid flera tillfällen vilket Nyström anser vara tillräckligt bevisning för att styrka att A varit medveten om sin aktiva roll och att A uppenbart velat försvåra identifieringen av honom. Vidare framhåller Nyström att det våld som utövades av deltagarna i upploppet i förening med polisens utsatta ställning vid tidpunkten ytterligare motiverar ett strängare straff. Nyström anser att straffvärdet för As brott skulle ge en påföljd av fängelse i 8 månader. Justitierådet Dahllöf är skiljaktig endast beträffande straffmätningen och anför att straffet för A borde bestämmas till fängelse i 6 månader.

Min kommentar: Då detta mål fick sitt avgörande väckte det starka känslor hos dem vars domar från underinstanserna redan vunnit laga kraft.. Många tänkte här att högsta domstolen haft en mycket mildare syn på straffsatserna för våldsamt upplopp än Göteborgs tingsrätt och hovrätten för Västra Sverige. Dock begränsas detta prejudicerande fall i stort av att det endast uttalar sig om det upplopp som ägde rum utanför Hvitfeldtska. Högsta domstolen har den uppfattningen att just detta upplopp inte riktade sig mot EU-toppmötet och därför inte kan anses vara av lika allvarlig karaktär.

---

¹¹⁸ Se mer under rubriken 3.5 Anförare och anstiftare.

B 4106-01 Högsta domstolen ändrar hovrättens dom på det sättet att påföljden sänks från två år och sex månader till ett år och åtta månader. Högsta domstolen behandlar i detta mål endast påföljdsfrågan och inte målet i övrigt.

En 25 årig man (JP) deltar i upploppen den 15 juni 2001, dels mitt på dagen längst Kungsportsavenyn med angränsande gator, dels på kvällen vid Vasaplatsen med angränsande gator och platser. JP har hela tiden befunnit sig i händelsernas centrum och i direkt anslutning till de platser där våldsamheter har ägt rum.

Vad gäller straffmätningen anför högsta domstolen att det för våldsamt upplopp gäller en straffskala som omfattar gärningar från förhållandevis lindrig svårighetsgrad till mycket allvarlig och farlig brottslighet. Vidare påpekas att straffet inom straffskalan skall bestämmas efter brottets straffvärde, varvid enligt 29 kap. 1 § BrB särskilt skall beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han haft. Vid våldsamt upplopp är därvid såväl avsikten med folksamlingens aktion som syftet med den tilltalades egna åtgärder av betydelse.

Högsta domstolen framför att båda de upplopp som JP deltagit i har varit omfattande och innefattat ett flertal våldsangrepp samt lett till såväl person- som egendomsskador. Vidare görs ett ställningstagande angående de våldsamma upploppens faktiska inverkan på genomförandet av EU-toppmötet, vilket de anser ha varit av begränsad art. Dock anser högsta domstolen att demonstrationerna utöver en synnerligen allvarlig kränkning av den allmänna ordningen, inneburit en kränkning av det allmänna rättsliga intresset att skydda de samhällsliga funktioner som avses bli säkerställda genom upprätthållande av den allmänna ordningen.

JP hävdar till sitt försvar att upploppen inte har haft något att göra med EU-toppmötet. Detta är dock ett argument som högsta domstolen väljer att helt avfärda. Högsta domstolen framför att det med hänsyn till de våldsutövande folksamlingarnas agerande och den allmänna kännedomen i Göteborg om förhållandena i samband med

EU-toppmötet och de våldsamma upplopp som förekommit måste folksamlingarnas avsikt med aktionerna ha omfattat ovan nämnda omständigheter. Vidare hävdar högsta domstolen att JP måste ha varit medveten om folksamlingens avsikter och att han med denna insikt särskilt vid Götaplatsen/Kungsportsavenyn i de främsta leden angripit polismän och polisegendom med stenkastning och med samma insikt deltagit i en rusning mot polisen i anslutning till Vasaplatsen.

Påföljd: Högsta domstolen anser att JP:s agerande vid upploppen samt det bedrägeribrott han också gjort sig skyldig till, har ett straffvärde som uppgår till fängelse i ett år och åtta månader. Då P inte har några förmildrande omständigheter, såsom ålder eller psykisk ohälsa, att ta hänsyn till kommer påföljden också att bestämmas till fängelse i ett år och åtta månader.

Min kommentar: I detta fall reducerar högsta domstolen påföljden väsentligt för gärningsmannen utan att, så som önskvärt vore, motivera sitt agerande särskilt väl. Det enda som kan uppfattas så som motiv är högsta domstolens uppfattning om att den faktiska inverkan av upploppen på EU-toppmötet skulle ha varit av begränsad art.

B 4328-01 Tingsrätten dömer åtta personer mellan 19 och 23 år till våldsamt upplopp med straff från 3 till 4 års fängelse. Hovrätten ändrar brottsrubriceringen till medhjälp till våldsamt upplopp och sänker straffen till fängelse mellan 16 månader och 28 månader. Högsta domstolen sänker straffen ytterligare till mellan tre månader och ett år och nio månader.

En grupp ungdomar om åtta personer upprättade en central med uppgift att bland annat avlyssna polisradio under EU-toppmötet. Gruppens utformning och organisation upprättades vid ett möte en dryg vecka innan EU-toppmötet. Gruppen hade under verksamhetens gång tillgång till datorer, för ändamålet särskilt uppmärksatta mobiltelefoner, frekvenstabeller, dokumentförstörare, kartor, m.m.

Vid centralen skall ungdomarna från polisradio och genom rapportering från egna ”spanare” systematiskt ha kartlagt, i dator registrerat och senare via mobiltelefon samt

via SMS, meddelat personer som befunnit sig vid de våldsamma upploppen om polisens rörelser, åtgärder och avspärningar m.m. SMS-meddelandena innehöll dessutom uppmaningar till mottagare att "hjälpa kamraterna förbereder sig att försvara sig inne på Hvitfeldtska". Vidare har meddelandena innehållit uppmaningar till mottagaren att söka sig till Vasaparken där poliser arresterat personer och att de personer som befunnit sig innanför avspärningarna skulle bryta sig ut.

Frågan högsta domstolen ställer sig är vilka effekter verksamheten i lägenheten haft på de ifrågavarande våldsamma upploppen. Har de tilltalade, så som påstås i gärningsbeskrivningen, tillsammans och i samförstånd med råd eller då främjat upploppen vid Hvitfeldtska gymnasiet och i Vasaparken med omgivande gator den 14 juni 2001 genom att under tiden den 11- 14 juni 2001 delta i centralens beskrivna verksamhet?

Högsta domstolen anser det klarlagt att uppgifterna insamlats i operativt syfte. De har varit avsedda att användas för det fall de planerade demonstrationerna skulle leda till våldsamma konfrontationer mellan de egna demonstranterna och polisen. Det är tydligt att den omfattande organisation (av vilken lägenheten endast utgjorde en del) inte skulle ha satts upp om man inte avsett eller bedömt det som ofrånkomligt att de planerade demonstrationerna skulle leda till våldsamma upplopp. Av högsta domstolens framställning framgår att den organisationsplan som upprättades hade ett mycket långt drivet säkerhetstänkande¹¹⁹ och att de uppgifter som samlades in endast hade till uppgift att underlätta planeringen och genomförandet av våldsamma konfrontationer med polisen. Dock påpekas att det inte i detalj går att kartlägga vad var och en av de tilltalade har sysslat med i lägenheten men att det utan tvivel är så att samtliga tilltalade var införstådda dels med hur verksamheten var organiserad och fungerade och dels med vad som skulle åstadkommas, dvs. att avsikten var att främja de våldsamma upplopp som förekom. Vidare lägger högsta domstolen vikt vid att arbetet i lägenheten utförts gemensamt och i samförstånd mellan alla dem som deltog i verksamheten.

---

¹¹⁹ Organisationen har en komplex uppbyggnad, jag kommer dock inte att närmre gå in på den här, då jag anser att det, för denna uppsats, saknar relevans.

Påföljd: Högsta domstolen finner samtliga i målet skyldiga för medhjälp till våldsamt upplopp. Dock bedöms det som osäkert vilken betydelse de uppgifter som SMS-mottagarna har fått för upploppens uppkomst och förlopp. Således anser högsta domstolen brottet ha ett lägre straffvärde än det hovrätten kommit fram till.

Min kommentar: Detta fall är det enda i sitt slag i domarna från upploppen i Göteborg. Att högsta domstolen valt att ta upp detta mål kan knappast ha varit av skäl att ge vägledning till övriga upploppsmål. I detta mål beaktas främst frågan huruvida personerna i den så kallade sambandscentralen är att beakta såsom anförare eller om de endast kan anses ha begått medhjälp till de våldsamma upploppen. Man kan med andra ord inte dra några paralleller eller slutsatser från detta mål till övriga.

4.4 Bedömning

Med bakgrund av det material jag nu presenterat skall jag göra en kort bedömning av vad jag anser om påföljderna i domarna angående de våldsamma upploppen i Göteborg. Till att börja med kan konstateras att det inte går att jämföra dessa upplopp med tidigare upplopp i Sverige. En jämförelse med dessa tidigare domar är därför inget som kan hållas som ett rättssnöre utan snarare en lägesbedömning på hur tidigare mindre allvarliga upplopp har bedömts. De domar som skulle fällas i Göteborg skulle således vara av strängare karaktär än dessa tidigare domar.

Hur mycket strängare är då att anse som proportionellt? Självklart finns inget klart och precist svar på den frågan. Många är de faktorer som måste spela roll i varje enskilt fall. Hänsyn skall tas till vilken omfattning gärningsmannen deltagit i upploppen, vilket mått av våld och hänsynslöshet han har agerat med, men också personliga omständigheter som till exempel gärningsmannens ålder och tidigare brottslighet. Dock är min personliga åsikt den att jag anser att tingsrätten i många fall har tagit i i överkant, samtidigt som jag anser att högsta domstolen kanske har sänkt straffen lite för mycket. Den instans jag, med bakgrund av det jag tidigare i arbetet har framfört, tycker har lagt sig på den mest godtagbara nivån vad gäller påföljderna är således hovrätten.

Vad man däremot kan rikta kritik mot är högsta domstolens lama agerande. Då Göteborgs tingsrätt och hovrätten för Västra Sverige ställdes inför en så intrikat uppgift som att skapa en rimlig nivå för påföljderna av upploppen skulle högsta domstolen, om de ansåg att straffen var för höga, i ett mycket tidigare skede än vad som skedde, ingripit och dömt i ett prejudicerande fall. Vad som hände nu var att många av dem som inte blivit beviljade prövningstillstånd, och vars domar vunnit laga kraft, i efterhand får signaler från högsta domstolen att deras straff troligtvis varit för långa. Jag har i detta avseende full förståelse för dem som gör sina röster hörda och vill hävda att detta är en rättskandal. Dock vill jag tillägga att två utav de tre fall som högsta domstolen tog upp avser enskilda händelser och att straffreduceringen i dessa fall inte har mycket koppling till hur domarna, enligt högsta domstolen, generellt borde ha sett ut.

5. Källförteckning

5.1 Offentligt tryck

SOU 1944:69 Straffrättskommitténs betänkande med förslag till lagstiftning om brott mot staten och allmänheten.

SOU 1986:14 Påföljd för brott om straffskalor, påföljdsval, straffmätning och villkorlig frigivning mm. 2 motiv.

SOU 2002:122 Göteborg 2001

Proposition 1987/88:120 om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.)

5.2 Litteratur

Brink, Bertil & Ohlsson, Birger & Thornell, Greger, *Straffrätt enligt brottsbalken*, tionde upplagan, Brinks bokförlag, Umeå 1993.

Dahlström, Nilsson, Westerlund, *Brott och påföljder, en lärobok i straffrätt om brottsbalken*, Bruuns bokförlag, Göteborg 2001.

Holmquist, Lena & Leijonhufvud, Madeleine & Träskman, Per Ole & Wennberg Suzanne, *Brottsbalken, En kommentar, Del II, Studentutgåva 2, Brotten mot allmänheten och staten m.m.*, åttonde upplagan, Nordstedts Juridik, Göteborg 2000.

Jareborg, Nils, *Brotten, Tredje häftet, brotten mot allmänheten och staten*, P A Nordstedt & Söners förlag, Lund 1982.

Jareborg, Nils, *Påföljdsbestämningens struktur*, Svensk Juristtidning 4/92

Jareborg, Nils, *Straffrättsideologiska fragment*, Lustus, Uppsala 1992

Jareborg, Nils & Zila, Josef, *Straffrättens påföljdslära*, 2000 författarna och Nordstedts Juridik AB, Stockholm 2000

Westerlund, Gösta, *Ordningsstörande brott*, Bruuns bokförlag, Göteborg 1998.

Zila, Josef, *Det straffrättsliga påföljdssystemet*, Nordstedts Juridik, Stockholm 1998

5.3 Rättsfall

NJA

NJA 1995 s 311

NJA 1989 s 308

NJA 2002 s 198

HD

B 1055-02

B 4580-01

RH

1994:112

1996:4

2000:106

Hovrätten för västra Sverige

B 1551-01

B 1687-02

B 2475-02

B 2806-01

B 3104-02

B 3408-02

B 3475-01

B 3476-01

B 3477-01

B 3490-01

B 3492-01

B 3516-01

B 3523-01

B 3557-01

B 3558-01

B 3565-01

B 3598-01

B 3563-01

B 3655-01

B 3662-01

B 4328-01

Göteborgs Tingsrätt

B 6687-01

B 6691-01

B 6692-01

B 6704-01

B 6707-01

B 6754-01

B 7521-01